

*Pedagoginės
Aktualijos
Piličiausko
Akimis*

NR. 28

2008 m. balandžio 1 d.

PAPA-28

Šio numerio Sveikinimai-Linkėjimai – tai kreipimasis, arba laiškas Skaitytojui, kurį atsiuntė... Bet bus geriau, jeigu jo turinio nekomentuosiu, kadangi apimtis nedidelė, o minčių pamąstymams jame galima aptikti...

Aktualija siūlo dar ir dar kartą susimąstyti, kokią prielaidą lemia kritišką šių dienų Lietuvos švietimo padėtį. Ši kartą Skaitytojo dėmesys atkreipiamas į nepaprastai didelius mūsų mokinių akademinis krūvius (lyginant juos su kai kurių kitų šalių atitinkamais duomenimis), kurie rodo ne ką kita, kaip mokslumo siekimą, kuris tačiau natūraliai ir dėsningai tampa... mūsų kvailumo liudytoju. Kaip toje patarlėje: norime, kad būtų geriau, tačiau gaunasi, kaip visada... Pateikiamas ir pagrindinis tokio pedagoginio mazochizmo skatintojas (beje, siekiantis taip išsaugoti savo tariamą nekaltumą...).

Publikacijoje Apsisprendime dėl ugdymo principų toliau tęsiama e-žurnalo skaitytojui jau žinomos knygos (L. Navickienė, S. Karalienė, A. Navickas, A. Piličiauskas. Grožio ir Gėrio link, Klasės auklėtojo knyga.- Vilnius, 2007) vertybinių nuostatų ekspozicija. Manome, kad ši medžiaga suteiks mokytojui minčių ir idėjų renovuoti jo dalyko pamokų (o taip pat ir vedamų klasės valandėlių) turinį bei jų efektyvumą.

Doc. dr. L. Navickienė rubrikoje Praktikumai talpina ištrauką (iš jau minėtos knygos), kurios tema ši kartą – „Meile grįstas pasitikėjimas“. Aktualijos analizė grindžiama novelės (L. Navickienė. Tito vasara) ir dailės kūrinio (S. Karalienė. Atspindys) integracijos pagalba. Tema paliečia mokiniams aktualias draugystės, pasitikėjimo, duoto žodžio laikymosi ir kitas vertybines orientacijas; ji taip pat galėtų palengvinti ir Juokų, arba Melagių dienos (balandžio pirmoji) tradicijų prasmingumo supratimą.

Penktajame publikacijų ciklo „Žiniasklaida – pagrindinė šių dienų asmenybės auklėtoja“ (pradžią žr. PAPA–24 ir PAPA–27) straipsnyje „Kad žodis taptų kūnu“ Solėja Karalienė toliau gvildena lyg ir nematomas, tačiau akivaizdžias Blogio akademinijos pamokas.

Auklėjimo baruose pateikiamas turiningas Utenos apskrities auklėjamojo proceso lektorės-ekspertės (APLE) Dangiros Nefienės straipsnis „Klasės auklėtojo patirtis, ugdant pilietiškumą ir demokratines vertybes“. Tai Autorės pranešimo, skaityto konferencijoje „Grožio ir Gėrio sklaida šalies sociokultūrinėje erdvėje“ (Vilnius, 2008 03 07), medžiaga. Neabejoju, kad šio straipsnio mintys galės suteikti nemažai naujų idėjų daugeliui mūsų šalies auklėtojų, norinčių renovuoti savo profesinę kompetenciją.

Rubrikoje Seminarai, seminarai, seminarai talpinami išpūdžiai ir nuotraukos, reflektuojantys malonų bendravimą ir bendradarbiavimą su Alytaus šv. Benedikto gimnazijos, Velžio gimnazijos, Simno gimnazijos ir Raseinių Šaltinio vidurinės mokyklos mokytojais ir mokinių tėvais. Čia taip pat pateikiama ir keletas išvalgų, kurios, jas realizavus, manyčiau, tikrai teigiamai veiktų švietimo reformos strateginių tikslų įgyvendinimą.

Skyrelyje „Muzikinio ugdymo aktualijos“ Skaitytojas ras minčių ir idėjų šalies muzikinės kultūros puoselėjimui, o pedagogas – medžiagos profesinei kompetencijai optimizuoti. Tai: 1) Giedrės

Gabrytės tyrimo, atlikto penkiose Vilniaus vaikų muzikos mokyklose, duomenys (bene pirmą kartą išsamiau atskleidžiantys muzikos profesionalo ir mėgėjo ugdymo skirtumus bei panašumus) ir 2) Rasos Malikėnienės patirtis, sukaupta organizuojant muzikos kūrinių fonoteką Vilniaus Antakalnio vidurinėje mokykloje.

Tebūnie 2008-ųjų pavasaris – sėkmingos sėjos turtingam dvasiniam derliui auginti metas!

Nuoširdžiai

Albertas

„Gerb. Kolege,

kreipiuosi į Tave, kad sutvirtinčiau Tavąjį pasi**Tikėjimą** ir puoselėčiau Tavąją **Viltį**... Šiam žingsniui ryžausi todėl, jog šiandien, kaip niekada... Bet apie tai vėliau, *Laiško pabaigoje*...

Tikiu, kad Tu žinai, jog daug daug metų žmonės –

- ✚ mane niekino ir šmeižė...;
- ✚ iš manęs tyčiojosi ir ne kartą išdavė...;
- ✚ mane talžė ir kankino...;
- ✚ plėšė ir degino mano buveines...;
- ✚ mane kaltino nebūtais dalykais ir pramanytais tikslais...;
- ✚ pjudė ant manęs mano bičiulius ir draugus...;
- ✚ mane gundė ir vertė išsižadėti savojo Tikėjimo bei priimti jų idealus...;
- ✚ trukdė man įvairiais būdais ir galimomis priemonėmis...

Tačiau aš, kaip Tu matai, vis dar gyvuuju. Ir ne tik gyvuuju, bet ir nesenstu... Dar daugiau: aš kiekvieną pavasarį prisikėliu ir atgimstu...

Klausiu, iš kur tas manasis gyvybingumas? – Atsakau ir paaiškinu: aš esu **MEILĖ**,– Tavoji Meilė, nuolat šildanti visų – taigi, ir Tavąją Sielą ir Kūną. Be to, aš tvirtai **Tikiu**, kad ir Tu mano spindulių poveikyje taip pat tapsi Dvasingumo sklaidos Šaltiniu... Dar daugiau: turiu **Vilties**, kad artimiausioje ateityje Tu pavasariniam atgimimui paraginsi ir savo Kolegas, mokinius, visus bendruomenės narius...

Linkiu nuolatinio dvasinio Atgimimo! Su pavasariniu Prisikėlimu!

Tavoji MEILĖ“.

P.S.:

Meilės diktuojamą laišką pažodžiui užrašiau aš, Albertas P.

2008 m. balandžio 1 d.

Atgal

KURKIME ATEITĮ DRAUGE!

Aktualija

Po išminties kaukė – kvailumo puodas

Esame Švietimo krizės liudytojai

Daugeliui, sutikime, švietimo erdvė atrodo **kraupiai**¹: mokytojai streikuoja, o susipriešinusios jų profsąjungos tarpusavyje rieiasi; mokinių mokymosi motyvacija mažta, nes jie kovoja vienas su kitu, o drauge – ir prieš mokytojus; mokyklos (besiruošiančios buvusių auklėtinių išpuoliams?) tveriasi aukštomis tvoromis, išringia vaizdo kameras...

Pasakysite, jog sutirštinamos vertinimo spalvos? Itariate, kad žvelgiu į tikrovę per labai iškreipiančius stiklus, nes šalį garsina tarptautinių olimpiadų ir konkursų nugalėtojai – jaunieji chemikai, fizikai, pianistai?.. Sakote, nežinau, kad pasaulį stebiname mokslievių žinių ir gebėjimų apimtimi bei kokybe? Taip, Tamsta esate teisus: šie faktai veikia „amortizuojančiai“... Tačiau nepamirškime, kad taip pat pasaulį stebiname, deja, deja, ugdytinių nesugebėjimu **igyta patirtį taikyti praktikoje**... Na, o tokiais atvejais igyotos žinios tampa menkavertėmis ir todėl „tušti apsiukimai režia ausį“...

¹ Ištrauka pranešimo, skaityto konferencijoje „Grozio ir Gėrio idėjų sklaida šalies sociokultūrinėje erdvėje“ (Vilnius, 2008 m. kovo 7 d.; sutrumpinta versija – žr.: „Dialogas“, 2008 03 28).

Akivaizdu, – tikslinga analizuoti priežastis, formuojančias esamą situaciją. Paminėsiu tik vieną jų: **perkrautas ugdymo turinys**, kurį geba įsisavinti gabūs ir labai gabūs mokiniai (likusieji neretai ieško savivertės pagrindimo minėto amoralaus elgesio demonstravimu...). Priežastis – ne nauja, – ją jau daug kartų esu minėjęs šio žurnalo puslapiuose. Tačiau dar kartą sugrįžti prie jos paskatino turininga **V. Strazdo publikacija „Nuožmioji pedagogika“** („Dialogas“, 2008 02 29), kurioje mūsų septintokų „mokyklinė našta“ gretinama su kai kurių kitų šalių atitinkamais duomenimis. Atkreipkime dėmesį į lentelę (ji parengta remiantis minėtu V. Strazdo straipsniu), kurioje ryškėja blaiviu protu sunkiai suvokiamos išvalgos.

Valstybė	Mokslo metų trukmė (dienomis)	Pamokų skaičius per m. m.	Pamokų skaičius per dieną
Lietuva	185	1040	5–6
Suomija	188	600	3–4
ES (dauguma)	170–200	600–800	3–5
Estija	175	800	4,5
Italija	167	600	3,5
Airija	167	734	4,3
Pietų Korėja	220	550	2,5

Tikiu, skaitytojas, susipažinęs su šalies mokinių mokymosi pasiekimų dinamika pasaulio duomenų (PIRLS ir PISA) kontekste, pradės samprotauti maždaug tokiu nuoseklumu: „Pala, pala... Pasaulis jau senokai žavisi aukštais Pietų Korėjos ir Suomijos mokinių pasiekimais... Antra vertus, šių šalių septintokai, lyginant su kitų valstybių bendraamžiais, turi mažiausiai pamokų per dieną... Išėitų, kad kuo mažiau mokaisi, tuo geresnių rezultatų gali pasiekti?..“ Peršasi hipotezinė išvada: **mažesnis pamokų skaičius teigiamai veikia civilizuotos valstybės ugdytinių bendrąjį išprusimą?**

Tikiu, Skaitytojas supranta, kad palankias edukacines pasekmes lemia ne mechaninis pamokų skaičiaus mažinimas, o tai, jog sudaroma **derama mokymosi aplinka**: atrenkamos ne tik mokiniams prieinamos žinios, kurias atitinkamų pastangų dėka geba įsisavinti dauguma ugdytinių, bet jos savyje turi ir **akivaizdų vertybinį potencialą**. Kitais žodžiais, vaikas suvokia įgyjamos informacijos gyvenimišką naudą, supranta mokymosi reikšmę²...

Šioje vietoje, matyt, turėtume taikyti tokias sąvokas, kaip: „optimalus ugdomojo turinio krūvis“, „išmintingų reikalavimų zona“ ir pan., kurios reikštų ne ką kita, o „optimalų žinių, mokėjimų ir įgūdžių (ŽMĮ) vidurkį“. Kitais žodžiais, suteiksi per mažai žinių ir mokėjimų, mokiniai neturės pagrindo praktiniams ir kūrybiniams savo gebėjimams plėtoti (pavyzdžiui, matyt, galėtų būti trečiųjų pasaulio šalių vaikų ugdymas...), o duosi per daug ir pernelyg sudėtingų – neturės noro jų įsisąmoninti, nesugebės taikyti praktikoje, ieškos saviraiškų galimybių kitoje, neretai nusikalstamoje veikloje... (Lietuvos mokyklos atvejis). Būtent, minėtos valstybės (P. Korėja, Suomija...) **sugeba**

² Prisiminkime jau ne kartą publikuotą sėkmingo ugdymo (SU) formulę, kurios pagrindiniai dėmesys – gebėjimas realizuoti (R) užduotį, jos gyvenimiškoji nauda (N) ir ugdomojo proceso teikiamas malonumas (M). Tai gi, $SU = R + N + M$.

savo mokinius įtraukti į išmintingų reikalavimų zoną...³

Natūralu, skaitytojui, praėjusiam ši loginių samprotavimų procesą, kyla nemažai klausimų. Paminėsiu tik porą, mano galva, svarbiausių:

1) **kas trukdo perimti pažangią kitų šalių švietimo patirtį?**

2) **ką laimėtų Lietuva, pasekusi minėtų valstybių pavyzdžiu?**

Bandykime atsakyti į minėtus klausimus.

Pedagoginio mazochizmo mechanizmas...

Kodėl kankiname savo vaikus ir kankinamės patys? Gal todėl, kad vėliau galėtume pasakyti: „mokinių žinios kasmet prastėja, mo-

³ Negalima neatsižvelgti ir į kitas priežastis, turinčias įtakos ugdymo rezultatams. Pavyzdžiui, keletą jų analizuoja V. Strazdas (Dialogas, 2004 03 14). Jis teigia: „mažas mokytojų darbo krūvis – būtina, bet nepakankama sąlyga, kad moksleivių pasiekimai būtų puikūs. Svarbiausios moksleivių pasiekimus lemiančios priežastys – paprastos ir labai aiškios. Jei kurios nors šalies mokytojų metinės pajamos nesiekia vienam gyventojui tenkančios BVP dalies, ilgainiui tos šalies mokytojų darbo vietas užpildo gyventojai, kurių gabumai ir kūrybiškumas irgi nesiekia vidurkio. Tikėtis, kad tokių mokytojų mokomi mokiniai aplenkys talentingesnių asmenybių ugdumus bendraamžius, mažų mažiausiai yra naivu. <...> Pagrindinė suomių sėkmės paslaptis – prestižine šalyje tapusi mokytojo profesija. Savo mokytojams suomia neleidžia daug dirbti, tačiau moką didesnius, negu vienam šalies gyventojui tenkanti BVP dalis, atlyginimus. 15-os savaitinių pamokų darbo krūvis ir 1,23 BVP per capita atlyginimas mokytojo profesiją rinktis traukia geriausius suomių tautos atstovus. Suomių mokytojai kitus šalies gyventojus daug kuo pranoksta. Todėl daug geresniais pasiekimais kitų šalių bendraamžius pranoksta ir Suomijos mokiniai“. Sutinkant su tokia sėkmingo ugdymo rezultatu ir priežastčių interpretacija vis tik, manyčiau, neturėtume pamiršti ir mokinio – centrinio ugdomojo proceso dalyvio – vertybinių nuostatų, poreikio mokytis, motyvacijos etc.

kymosi motyvacija mažta“?⁴ Kodėl neatsiranda „pedagoginių turistų“, kurie Lietuvoje paskleistų minėtą civilizuoatų pasaulio valstybių patirtį? (Juk, kaip žinia, Atgimimo pradžioje švietimo strategai nuolat vaišino iš svetimų šalių parvežtomis lauktuvėmis, kurios, kaip dabar matome, jautriam mūsų Mokyklos organizmui ir šiandien kelia akivaizdžių virškinimo problemų...)

Antra vertus, kas čia naujo? Juk Pietų Korėjos ir Suomijos pavyzdžiai tik patvirtina žmogiškosios prigimties esmę: vaikas mielai imasi tų ir tokių užduočių, kurios yra **optimaliai sudėtingos**, t.y. reikalaujamos tam tikrų valios pastangų ir intelektualių išteklių tampa išsprendžiamos... Ši sėkminga veikla stiprina mokinių poreikį veikti, o tai reiškia, kad ugdymo/si motyvacija stiprėja... („Ledas pajudėjo!“, – pasakytų didysis kombinatorius.)

Kodėl ugdomųjų reikalavimų kartelę užkėlėme taip aukštai, kad ją įveikia tik gabūs ir labai gabūs mokiniai? – Atsakymas, manyčiau, paprastas: **aukštasis mokslas**, matydamas, kad stojančiųjų į universitetus konkursai nemažėja, **pastovai kaltina bendrojo lavinimo mokyklą prastais ugdymo rezultatais**. Ši situacija, kelianti nuolatinę įtampą, gerai žinoma mokytojams, mokiniams ir jų tėvams. Taigi, prievartos mechanizmas paleistas ir sėkmingai veikia.

Pasekmės:

1) bendrojo lavinimo mokykloje vyrauja de-formuotas žinių, mokėjimų, igūdžių (ŽMI) kultas (deja, duodantis atvirktinius rezultatus⁵);

⁴ KTU gimnazijos direktorius dr. B. Burgis: „Turime dešimtis tūkstančių mokslėvių, kurie nieko nemoka, nesimoko, ir niekam tai nerūpi. Turime tūkstančius studentų, kurie neva studijuoja aukštojoje mokykloje, bet jie nei studijuoja, nei žada studijuoti, – universitetams tiesiog apsimoka juos turėti“ („Dialogas“, 2008 02 01).

⁵ Tokia situacija gali tenkinti nebent tuos, kurie stebisi TV laidos „Klausimėlis“ dalyvių atsakymais ir juokiasi iš jų nemokšiško... Tačiau čia norisi pakartoti N.

2) ugdymo institucijose pavojingai plinta RRR mikrobai, sudarantys prielaidas Rafinuo-tai Racionalistinių Robotų ugdymui;

3) vaikų sveikata prastėja, gausėja išsekimo, depresijos atvejų, jaunimas agresyvėja, dažnėja paauglių ir jaunimo savižudybės;

4) Mokykla ir Ministerija tik deklaruoja nenormalią padėtį, tačiau konkrečių efektyvių veiksmų ir priemonių situacijai neutralizuoti nesiima.

Kas galėtų stabdyti šį pedagoginio mazo-chizmo mechanizmą? – Pirmiausia visuomenė (o ypač – mokinių tėvai) turėtų įsisąmoninti, kad **bendrojo ugdymo tikslas nėra rengimas universitetinėms studijoms**, nes jo misija – su-teikti **bendrajį išprusimą, drauge išsaugant asmenybės poreikį nuolatiniam dvasiniam ir intelektualiam tobulėjimui!** Ši funkcija akivaizdžiai nurodoma Bendrojo lavinimo ben-drosiose programose, Išsilavinimo standartuose, Švietimo įstatyme: puoselėti vertybines orientacijas, komunikacinius ir kūrybinius gebėjimus, plėtoti tautinės ir etninės kultūros pagrindus, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, mokš-linei kultūrai, pasaulėžiūrai formuotis... Taigi, švietimo kaitos dokumentuose **nėra fiksuoto**

Gogolio herojaus žodžius: „Ko juokiatės? – Iš savęs juokiatės!“ Juk tai tyčiojimas iš žmogaus prigimties. Tyčiojimas todėl, kad kiekvienam tokiam pasitikinčiam „gudručiui“ galima surasti „klausimėlių“ iš bendrojo lavinimo mokyklos programų kurso („Binomas? – Gal Amerikos kosmonautas?“), į kuriuos atsakoma būtų maždaug taip: „girdėta, bet neprisimenu“... O po tokio atsakymo jis pats užjaučiamai raudonuotų... Tačiau tokį gudrutį tada norėčiau nuraminti: neraudonuok, Kolega, nes **natūralu, kad praktikoje nenaudojamos žinios „išsimagnetina“ iš mūsų atminties!** Deja, šiandien mūsų vaikams per prievartą kišama daugybė megabaitų tokios informacijos, kurią jie privalo **prisiminti tik šiai pamokai... Tik – pažymiui!** Rytoj šios informacijos jau nereikės! Nereikės todėl, kad **apie praktinį žinių panaudojimą mažiausiai galvojame!** Labai tikėtina, kad sėkmingai švietimo problemas sprendžiančios šalys sugeba savo vaikus nuo tokių „vienadienių“ žinių apsaugoti...

ipareigojimo Mokyklai – rengti mokinių mokymuisi universitete! Kitais žodžiais, dabartinis bendrojo lavinimo mokyklos prievartavimas yra nepagrįstas!

Galėtume čia prisiminti ir dar vieną „detalę“: ne maža dalis užsienio bendrojo lavinimo mokyklų abiturientų 2–3 metus nesėkmingai studijuoti, – jie keliauja po pasaulį, svarsto profesijos pasirinkimo galimybes... Ir tik po šių „socialinės adaptacijos ar brandos pamokų“ apsisprendžia – tęsti studijas universitete, koledže ar pasukti praktinės veiklos keliu...

Gali kilti klausimas: kodėl mūsų universitetai vykdo šią Mokyklos kaltinimo politiką? – Matyt, didelė dalimi todėl, kad galėtų pateisinti savąjį ugdymo broką, kuris šiandien daugeliui tapo akivaizdus, – apie jį daug kalbama, tačiau „vežimas stovi vietoje...“ Kadangi ši situacija jau buvo analizuota⁶, čia jos nenarpliosiu...

Ko netenkame demonstruodami užsispyrimą?

Pateiksiu tik keletą švietimo kaitos krypčių, kurias visuomenė, ypač – Lietuvos tėvų forumas (LTF) galėtų siūlyti neatidėliotinam ugdomojo proceso optimizavimui.

Taigi, perpus sumažinę mokiniams per dieną tenkančių pamokų krūvį, tačiau **išsaugodami dabartinį švietimo finansavimą**, mes įgytume didžiulę veiksmų – pertvarkos krypčių pasirinkimo įvairovę. Pavyzdžiui:

- ✚ galėtume turėti perpus mažesni mokinių skaičių klasėse (o tai leistų išsaugoti mažąsias kaimo mokyklas – vietos kultūros ir dvasingumo židinius);
- ✚ mokiniai namų darbus atliktų mokykloje (atsiradęs laisvalaikis būtų orientuojamas

vaiko asmenybės puoselėjimui, saviraiškai, savivertės ugdymui);

- ✚ mokyklose reikėtų perpus mažiau mokytojų (kas ypač aktualu dabartinėms „senstančioms“ mokyklų bendruomenėms);
- ✚ deramai pakėlę pensijas dalį garbaus amžiaus mokytojų galėtume išleisti į užtarnautą poilsį (pelnytai tausotume jų sveikatą);
- ✚ atsirastų galimybė padidinti mokytojų atlyginimus (atjaunėtų mokytojų amžius, o dabartiniai streikų prarastų prasme...);
- ✚ vaikams sugrąžintume šiuo mety iš jų atimamą vaikystę (mokykla taptų patrauklia vaikų bendravimo ir bendradarbiavimo, saviraiškos ir savikūros vieta);
- ✚ ir t.t.

Tai tik mažytis galimybių paketas, kurių įgyvendinimui (vienu metu, suprantama, ne visos įmanomos realizuoti) nereikėtų net papildomo finansavimo. Kokį jų „derinį“ galėtume pasirinkti, turėtų spręsti tauta (aktyviai dalyvaujant LTF), bet ne švietimo strategai, kurių galimybės per 18 nepriklausomybės metų, atrodo, jau išsisėmė...

□ □ □

... Gal tikrai situacija švietimo baruose sudėtinga, o jos neutralizavimas – paprastas? – Klausimas vertas visų piliečių dėmesio ir pozicijų išsakymo.

Nuoširdžiai

Albertas

⁶ Žr.: „Švietimo ir mokslo reforma: būti ar pūti?“ (svetainės straipsnių skylyje); PAPA–19; ir kt.

KURKIME ATEITĮ DRAUGE!

Apsisprendžime dėl ugdymo principų

Tęsinys

(žr.: PAPA-12 – PAPA-27)

Straipsnio tęsinyje (žr. PAPA-27) buvo akcentuojamos šios mintys – edukacinės Projekto nuostatos:

[135] Demokratinėje valstybėje (beje, ir tokiais santykiiais grindžiamoje bendruomenėje) auklėjimo procese reikalingas ištikinėjimas čia ir dabar, – svarūs argumentai, kurie, be kita ko, būtų apgaubti atitinkamų išgyvenimų aura.

[136] Mylėdamas visus žmones, ugdytinis suprass, kad daugiakultūriose visuomenėse bet kurios tautinės mažumos kultūros savitumas gali tik papuošti ir praturtinti bendrą šalies kultūrinį paveldą.

Toliau tęskime edukacinių nuostatų, teikiamų knygoje „Grožio ir Gėrio link“, analizę.

Pilietiškumas bendruomenėje.

*Glaustai apie pilietiškumo ugdymo schemą bendruomeniniame lygmenyje. Ankščiau buvo kalbėta, kad asmenybės vertybinis vystymasis yra permanentinis, nesibaigiantis procesas. Todėl pilietiškumo ugdymo schema glaustai galėtų atrodyti taip: **prigimtinis mąstymas** (šeimos narių → visų žmonių → gamtos → Tėvynės...) **žinojimo dėka pasiekia išsąmonintą meilės** minėtiems subjektams lygi ir **laisvumą** (t.y. teisių bei galimybių išmanymą), kuris aktyvina asmenybę **pareigingumui ir atsakomybei už savo veiksmus** [137].*

Ši termino samprata, manyčiau, dera ir su jau minėtu, oficialiu – programiniu sąvokos aiškiniu: „pilietiškumas – asmens savo teisių,

*atsakomybės ir pareigų demokratinei valstybei suvokimas, veikla visuomenės labui, bendrapiliečių teisių ir laisvių, demokratijos gynimas, gerovės Lietuvai siekimas“. Ši asmenybės sąvybė yra tinkamiausias testas, leidžiantis diagnozuoti ugdytinio identiteto lygį. Kaip minėta (žr.: 1 pav.//PAPA-13), dabartiniai „pusiaujo gyventojai“, kurių šiuo metu dažnoje bendruomenėje (klasėje, mokykloje...), o ir Tautose – dauguma, yra **pasyviai dorovingos asmenybės**. Jos stengiasi nedaryti kitiems bloga, vengia sankirtos su Baudžiamuoju ir Civiliniu kodekšais, tačiau stokoja aktyvaus principingumo – neretai **išlieka abejingos, arba prisitaikėliškos aplink pasitaikantiems blogio atvejams, jo apraiškoms**. Tokios asmenybės credo: „Nei tavo kiškis, nei tu kiškis“ (t.y. ne tavo problema, ir todėl nesikišk), „Tyliai važiuosi, toliau nuvažiuosi“ ir pan. Kaip matome, **pilietiškumo ir dorinių bei demokratiškos vertybių sąveiką akivaizdi** [138]. Todėl galima teigti: pilietiškumo reikšmė sėkmingai Tautos būčiai ir Valstybės vystymuisi yra nepaprastai svarbi, nes būtent **tikrųjų Piliečių dėka ginama Tėvynės laisvė, jos valstybingumas**, esant reikalui kyla rezistencinis priešinimasis okupantui,*

⁷ Tai atsispindi ir Bendrojoje pilietinio ugdymo programoje (patvirtintoje 2004 m. liepos 5 d.): „Šiuolaikinei demokratijai būtina teisingą piliečių savimonę ugdytis kartu su dorine savimone, todėl siekiama išugdyti sąmoningą pilietį, gebantį kiekvieną savo veiksmą grįsti visuomeniniu nuovokumu bei doriniais principais“.

organizuojamos demonstracijos, mitingai, protestai...

Žinant, kad asmenybės (o tuo pačiu – šeimos, bendruomenės, tautos, valstybės) identitetas – dvasingumas, kurio esmę sudaro meilė, verčianti aukotis kito (šeimos nario, artimo žmogaus, bendruomenės, tautos ar valstybės) labui, galima teigti ir tai, jog **pilietiškumas Projekto kontekste suprantamas kaip baigiamoji asmenybės identiteto puoselėjimo siekiamybė, kurios pabaigos – galutinio, t.y. užbaigto rezultato – tikėtis neverta. Tai permanentinis, nenutrūkstamas vyksmas vis didesnio tobulėjimo linkme [139].**

Pilietiškumas ir kultūra.

Pilietiškumas – ne tik drąsos principingai veikti demonstravimas (sakoma, kvailys yra pats drąsiausias ką nors pasakyti...). **Pilietiškumas – tai empatinė veikimo taktika, reikalaujanti išsąmonintą pareigą realizuoti (išsakyti savo nuomonę) taip korektiškai, kad iškintum kito asmenį jo neįžeisdamas [140].** – Įmanoma? – Taip, – per visa nugalincią ir gera linkincią Meilę. Tai reiškia, kad pilietiškumui jokiu būdu neturi būti svetimos humanistinės, demokratinės, krikščioniškosios vertybės, nuostatos, principai⁸.

Šiame kontekste prisimintina 2005m. spalio 12 d. Vilniuje organizuota studentų akcija „Tylos minutė aukštajam mokslui“, sutraukusi per 5000 dalyvių. Renginys liudijo ne tik augantį studentijos pilietinį aktyvumą bei sąmoningumą reikalaujant geresnio studijų finansavimo, bendrabučių renovavimo etc. Akciją norėčiau prisiminti dar ir todėl, kad ji tuo pat metu demonstravo... **studentų agresyvųjį chamiizmą, brutalumą, bet ne asmenybių orumą, atsakingumą, pilietinę brandą.** Žiniasklaidoje

⁸ Kaip teigia R. Grigas, „Pilietiškumas gali tapti visa vertis tik tada, kai tuo pat metu bus įtvirtinami doroviniai, tautiniai ir patriotiniai įsitikinimai, stiprinantys žmonių dvasines ir socialines sąsajas“ (Švietimo naujienos, 2006 Nr. 12, p.4-5).

regėti vaizdai, laikraščių nuotraukos nejučia verčia klausyti: ką reiškia chunveibiniškai perkreipti studentų veidai ir jų isteriškos grimasos? Ką reiškia tualetinio popieriaus rulonų mėtymas į Seimo rūmus, laipiojimas šio pastato aukštomis metalinėmis tvoromis, apsaugos darbuotojų užpuolimas etc.⁹ Kodėl trims dešimtims akcijos dalyvių parodyta išskirtinė policininkų globa, o penketui – atitinkami Baudžiamojo kodekšo straipsniai?¹⁰ Ar šie veiksmai privalo liudyti civilizuotos demokratinės valstybės brandą, ar vulgarijį anarchizmą?

Įdomu žinoti, kaip minėtus ir kitus išsišokimus vertina akcijos organizatoriai. „Tokš studentų elgesys nebuvo planuotas. Mes nieko negalime padaryti. Studentai yra laisvi žmonės ir ką nori, tą jie daro“ (Savas, Nr.12, 2005 10 25). Kaip matome, ir čia **eilini kartą prasiškyverbia laisvės samprata, – teisė būti laisvam ir daryti tai, ko tik šiuo metu manoji širdis (ar instinktai?) geidžia...** Kuo ši nuostata skiriasi nuo anarchijos metodologinio pagrindo, – palieku atsakyti skaitytojui. Tačiau atsakydami nepamirškime, jog ne tik studentai, bet visi piliečiai, vaikštantys Gedimino prospektu, yra laisvi ir todėl, atrodo, galėtų daryti, ką nori...

„Seimo rūmų apsaugininkų užpuolimas vyko jau po akcijos, todėl mes už šiuos studentų veiksmus neatsakome“, – prieš televizijos kamerą aiškina vienas renginio organizatorių. Kitais žodžiais, žmogumi privalai būti tik „darbo metu“, t.y. nuo 8 iki 17 val.... Ši vertybinė nuostata, manyčiau, taip pat liudija tai, ko mūsų mokiniai išmoko dar bendrojo lavinimo mokykloje, išsąmonindami dorinio ugdymo

⁹ Buvo įdomu sulaukti socialinio rezonanso, kurį ši akcija sukėlė. Štai pačių studentų laikraštis su pasitenkinimu pažymi: „Po protesto Seimo aikštė atrodė kaip šiukšlynas. Viešąją tvarką mitingo metu prižiūrėjo 80 policijos pareigūnų... Minia tramdė mobilioji policijos kuopa...“ (Savas, Nr. 12, 2005 10 25)

¹⁰ Žr. išsamiau: A. Piliciauskas. Kur eini, Lietuva? // Lietuvos žinios.-2005 11 10; PAPA-3 // www.piliciauskas.info

programų reikalavimus: „Svarbiausia – savi-sauga!“- žinoti kur, kada ir kaip reikia elgtis. Tai ir yra **pristatikėliško pasyvaus dorinio ugdymo – svarbu žinoti, kur ir kaip reikia elgtis – pasekmės...**¹¹ Tai dar kartą patvirtina jau išsakytą mintį, kad mūsų dorinis ugdymas prioriteta teikia **manojo ego moraliniam saugumui**: Žmogumi privalai būti tik „darbo metu“, arba tada, kai tave kiti stebi, kai gali tapti pakaltinamas, etc...¹²

Pateiktas visuomeninės akcijos pavyzdys atidengia atvirą pedagogikos nervą: **studentai žino, kas yra pilietiškumas, nes visi jie sėkmingai baigė bendrojo lavinimo mokslus ir gavo atitinkamų dalykų teigiamus įvertinimus. Jie daug ką žino... Tačiau tada nejučia klausia savęs: kam tos žinios, jeigu jos nepateisina asmenybės ugdymo vilčių? Ar ne per daug „tuščių apsisukimų“ ugdant pilietiškumą ir apskritai asmenybės dorovingumą? O gal šios varpos derliaus neduoda todėl, kad kalbame ne apie tuos vertybinius prioritetus**¹³? Gal jau laikas

¹¹ Trisdešimt minėtų studentų, kuriems buvo surašyti viešosios tvarkos pažeidimo protokolai, gali būti išimtis, patvirtinanti taisyklę: gal jie, pavyzdžiui, nelankė Etikos pamokų, todėl nežinojo, kad netoliese esant policininkams reikia būti atsargesniam?

¹² Jokiu būdu neteigiame, jog visi studentai – tokie arba, kad universitetams nereikalingos finansinės investicijos. Tačiau vis tiek neramu, nes tikju, jog šiandien daug būtų tokių, kuriems gyvenimo prasmė – prisijaukinti „aukšo veršį“... O juk akademinis jaunimas galėjo ramiai diskutuoti aukštojo mokslo kokybės klausimais, kurių sprendimui pinigai net nereikalingi. Tai pirmiausia deformuoti studentų ir profesorių bendravimo ir bendradarbiavimo santykiai, studijų atmosfera, interneto VAB'ų referatinės paslaugos, etc.

¹³ Pavyzdžiui, pedagoginėje spaudoje („Dialogas“, 2005, Nr. 34 ir Nr. 36) buvo sprendžiama vieno vadovėlio pavadinimo dilema („Pilietinio ugdymo pagrindai“ ar „Pilietiško ugdymo pagrindai“), diskutuojama dėl „piliečio“, „pilietinės visuomenės“ ir „pilietiško“ sąvokų turinio, šių terminų sampratos... Ginčijasi mokyklos direktoriaus pavaduotoja, vadovėlio leidėjas ir autorė, pateikdami svarius filosofinius ir loginius argumentus, kurie tokie svarbūs ir reikšmingi minėtiems

baigti kalbas ir diskusijas apie mokinių / studentų dorinimą ir pereiti prie tiesioginio dorinimo, t.y. ieškant konkrečių būdų, metodų asmenybės identitetui, jos pilietiškumui ugdyti? – Štai keletas išvalgų, mano nuomone, liudijančių pilietiškumo ugdymo nesėkmes.

Viena vertus, tikėtina, kad studentai per visą mokymosi laiką gerai suprato savąjį individualumą (išskirtinumą); igijo savo laisvės pajautimą; save suvokia kaip reikšmingą visuomenės narį... Jie daug ką žino, tačiau tos žinios jiems netapo įsitikinimais, nes buvo pateikiamos „miegant jausmų aukurui“.

Toliau. Tikėtina, kad jie šeiminiame ir bendruomeniniame ugdymo etape iš tėvų ir ugdytojų nepatyrė reikiamos meilės ir pagarbos sau, todėl dabar jos nejaučia nei kitam asmeniui, nei tautos ir valstybės institucijoms. Būtent šia prasme studentus gal būt ir galima suprasti: nepatyrė meilės, jie jos ir nerodo... Juk jeigu Valstybei nerūpi studentijos ateitis, jeigu vyriausybė negali organizuoti „geltonų autobusų“ jaunimui iš bedarbystės rajonų nuvežti į didmiesčius, kur darbo jėgos stokoja, jeigu..., jeigu..., tai sunku patikėti tokios tėvynės meile žmogui. Tada tokią asmenybę sunku (oi, kaip sunku!) paskatinti didžiuliu savąja tėvyne... Ir ar reikia stebėtis, kad toks asmuo nenori aukotis gimtinei, Lietuvai, jeigu,- apie tai neturkūs kalbėsime,- šis jausmas – vertybinė orientacija nebuvo ir nėra specialiai ugdomas? Ir ar visada turime moralinę teisę jį kaltinti tėvynės išdavyste, jeigu žmogus pragyvenimo galimybių ieško airijose? Ar tai netolygu situacijai, kai aš kaltinu vaiką, kad jis nemoką groti fagotu, nors apie šį instrumentą ir mokymosi galimybes aš jam niekada nekalbėjau?

Tačiau kažkas kažkada šią abipusę abejingumo vienas kitam grandinę (peraugančio į neapykantą, agresyvumą ir smurtą) privalėtų sutraukti [141]! Kažkas turi parodyti dau-

subjektams, tačiau jie labai tolimi mokyklos dešimto-
kams...

giau išminties, atlaidumo ir aukojimosi, kad situacija šalyje keistųsi. Priešingu atveju „Lietuva išsivaiškšcios“...

Pateiktas studentų akcijos pavyzdys dar kartą patvirtina tezę, kad **vertybinis žmogaus auklėjimas vyksta ne tik mokyklos, t.y. bendruomeniniame, bet ir tautiniame bei valstybiniame lygmenyje [142].** Kitais žodžiais, pastarieji ugdymo lygiai asmenybei taip pat daro didžiulį poveikį. Ir vargas tai visuomenei, kurios nariai ugdomi žinomos Krylovo pasakėčios principu (kai lydeką neria į vandenį, vėžys traukiasi atbulas, o gulbė veržiasi link debesų...), t.y., kai akivaizdi strateginių nuostatų sankirta.

(Tęsinys kitame numeryje)

Atgal

KURKIME ATEITĮ DRAUGE!

Tęsiame publikacijų ciklą „Praktikumai“, kuriame talpinamos auklėjamosios temos iš Auklėtojo knygos „Grožio ir Gėrio link“.

1. 4. 2. Meilė grįstas pasitikėjimas

Lolita Navickienė

„Meilė nepriverčia sukėti pasaulio. Ji yra tai, dėl ko pasaulis sukasi pats.“

Franklinas Džonsas

Integracija: *dailė „Atspindys“ (S. Karalienė)*
novelė „Tito vasara“ (L. Navickienė)

Įvadinė informacija

Jei paklausčiau, kuo žmogus gyvenime gali pasitikėti, tikriausiai atsakysite, jog vaikai pasitiki tėvais, tėvai – vaikais, draugai – draugais, mylimieji – mylimaisiais, tėvynė – savo piliečiais, o pastarieji – savo tėvyne, žmonės – Dievu, o Dievas – savo kūriniais. Ar būtina pasitikėti? Juk šiandien tiek daug išdavysčių, melo ir apgaulės. Gal tiesiog nereikia arti širdies prisileisti svetimo žmogaus? Bet, pasak Mažojo princo, žmogus pasidaro amžinai atsakingas už tą, su kuriuo susibičiuliauja. O jei tas bičiulis ima ir nuvilia tavo pasitikėjimą? Gal tada geriau būti vienam? Tačiau dažnas į tokį pasiūlymą atsakys neigiamai, nes retas kuris būdamas vienas džiaugiasi malonia draugija. Papasakosiu jums vieną istoriją, kuri gal kažkada buvo nutikusi ir jums?

Tito vasara

Buvo vasara. Titas (taip pavadinkime mūsų herojų) ėjo tolyn nusidriekusi upės krantine. Buvo tyli, tuščia ir tvanki pavaikarė. Ilgokai trunkantys karščiai išginė miestiečius į kaimo sodybas, užmiesčio paplūdimius ar pajūrį, todėl vaikinai krantine vaikštinėjo vienas. Jis buvo liūdnas, nes jautėsi apgautas, išduotas, nuviltas ir pavargęs nuo savo tėvo atostogų pradžios laukimo. Dienos iki ilgai laukto išvažiavimo prie jūros slinko lėtai.

Paupyj didelė pasvirusi liepa metė tankų pavėsį, tad Titas sustojo, atsisėdo ant kranto ir susimąstė. Jis daugiau niekada nepasitikės klsasiokų Domu. Kiek Titas jam gero padarė, ir mokintis padėdavo, ir krepšinio trenerio priprašė, kad draugą į komandą priimtų, ir ne kartą nuo mušeikos Karolio užstojo, ir niekada nepavesdavo, o tas ... Dvi valandas laukė jo sutartu laiku ateinant (žadėjo abu eiti kamuolį pamėtyti), o Domas į mobilaus telefono žinutes neatsakinėjo, tačiau paskui žiūrė pro langą – jis su Kipru lyg niekur nieko motoroleriu važinėjasi. Ir jau taip ne pirmą kartą... Titas jautėsi išduotas.

Netikėtai susiureno žolė ir nuo kalnelio prie upės ėmė leistis pagyvenęs vyras. „Tik čia to žvejo ir betrukė...“ – pamastė Titas, išvydęs saulėje žvilgantį vyriškio spinningą.

- Ar nepamaisysiu, vaikinė? – paklausė žvejas, o Titas vos nepasakė „taip“, tačiau kaip saugiklis „suveikė“ reiklus ir teisingas namų auklėjimas: tavo kalba ir elgesys – tavo asmens kultūros ir šeimos rodiklis.

- Ko toks rūškanas? Matau, kad akys liūdnos, nors lūpos ir „taip“ ištare. – pasakė žvejas, dėliodamas ant žemės savo mantą.

Atviras ir nuoširdus nepažįstamo vyro veidas skatino pasitikėjimą, tad Titas kažkaip savaime ištare:

- Nėr kas veikia... Dar draugas pavedė. Turėjom eiti krepšinį žaisti. Dvi valandas laukiau, o jis su kytu draugu nauju motoroleriu važinėjosi... Tai dabar, galvoju, pakrante pavaiškštinėsiu...

- O ko vienas nėjai žaisti, kito draugo nepasikvieteit ar kita veikla neužsiėmėi? Kam gadinti vakarą dėl to žmogaus, kuris nenori su tavimi jo drauge praleisti?

- Visi kas kur išsivažinėję... Neturėjau vienas ką veikti, o be to Domas – senas mano draugas.

- Jei jis toks būtų – taip nesielgtų.

- Gal jam nepatinka tas krepšinis... – teisingai draugą Titas.

- Patinka nepatinka – čia ne tas svarbu.

- O kas?

- Matau, kad tas draugas tau labai daug reiškia, ir jei tu šią draugystę padarysi viso savo gyvenimo centru, tai gyvenimas tuoj ims šimtais būdų įrodinėti, kad be Domo galima visai neblogai gyventi. Ne čia slėpi gyvenimo tikslas.

- Juk visiems žmonėms draugai yra labai svarbu. Kažkaip keistai kalbat... – bandė prieštarauti Titas.

- Nekeistai... Sutinku, kad draugai gyvenime yra reikšmingas dalykas, tačiau ne svarbiausias. Svarbiausias dalykas **išmokti mylėti, pasitikėti ir priimti žmones tokius, kokie jie yra, nepamirštant ir save tobulinti.** – ramiai porino vyras, vyniodamas valą.

- Tai kuo man pasitikėti? Tik tėvais? Visi draugai vienai ar kitaip yra mane ižeidę.

- Tėvai, – taip, iš tikrųjų yra tie žmonės, kurie besąlygiškai tiki ir pasitiki tavimi. Tačiau ar tu nė sykį nenuėjai į mokyklą neparuošęs pamokų? Juk jie tiki tavimi, kad mokymasis yra pagrindinis tavo darbas. O ar bijodamas gauti blogą pažymį pats nepraleidai kokios pamokos, bevaikštinėdamas po greta esantį turgelį, kai kiti klsasiokai rašė matematikos kontrolinį darbą?

- Iš kur jūs apie tai žinot?

- Todėl, kad aš taip pat elgiausi, kai buvau tavo metų, nors tėvai tikėjo manimi, kad aš užaugsiu doru žmogumi. Ir žinai, – tas pasitikėjimas įpareigojo mane jų neapvilti.

- Bet Domas tarsi išdavė mane! Reiškia jam tą motorolerį birzginti yra įdomiau!

- O gal tu, atvirakšči, turi džiaugtis, kad jo atsakingumas neišaiškėjo kokiu nors žymiai reikšmingesniu tavo gyvenimu momentu? Tikėti reikia ne tik draugais, bet ir gera ateitimi. Jei širdyje bus meilė, ji, kaip kokija geležinkelio iešmininkė lemties bėgiais riedanti tavo gyvenimo traukinuką pasuks tokia vaga, kurioje tokių ar kitų domų bus vis mažiau, o jei ir pasitaikys, pats suprasi, kad be jų dar daug ką galima nuveikti.

- Jūsų paklausai, tai, atrodo, jokių draugų nereikia...

- Reikia. Na, pasakyk man, – tikriausiai žiūrėjai ne kartą į veidrodį?

- Keistas klausimas...

- Tai ką pamatysi, jei žvelgsi į jį šypsodamasis?

-Aišku ką – savo šypseną.

-Tai žinok, kad su tavo šypseną ima šypsotis tau ir pats gyvenimas. Tai reiškia, kad jei žvelgsi niūriai – gyvenimas atkartos tavo pasirinkimą, grandinė reaktija tempdama paskui save atitinkamai niūrius įvykius... Neversdamas Domą elgtis pagal savo supratimą, tu duosi jam laisvę rinktis ir būti pačiam atsakingu už judvieju draugystę. Nedraugauk už du. Dabar panašu, kad tavo draugija jam nėra vertybė. Tad viskas tavo rankose.

-Kažkaip labai painu. Sunku taip... Be to su Domu aš draugauju nuo darželio...

-Ir šiandienos nutikimą tu vadini sena draugyste? Tikra draugyste, kaip, beje, ir meilė, sąlygoja saugumą, tikrumo jausmą, kad viskas bus sklandžiai ir be skaudžių netikėtumų. Juk tavo tėvai tave myli kasdieną, o ne tik porinėmis mėnesio dienomis? – tarė žvejas ir valiūkiškai šyptelėjo.

Titas žvelgė į ramią upės tėkmę, aiškiai matydamas srovėje savo rūškano veido atspindį.

- Na, lik sveikas, vaikine! Aš jau eisiu. Čia kažkaip prastai kimba. Nepaisant to, galiu pasakyti, kad ne tik krepšinis, bet ir žvejyba – labai puikus dalykas. – tarė spinningą vyniodamas vyriškis ir, linksmi mirktelėjęs, patraukė tolyn paupiu, palikdamas Titą sėdėti liepos pavėsyje.

Ugdomosios veiklos nuostata

Ar nepažįstamo žvejo žodžiai paveikė šios istorijos herojų? Kaip Titas ėmė žvelgti į draugystę, gyvenimą? Koks jo minčių atspindys ėmė ryškėti jo paties gyvenimo veidrodyje? Į šiuos klausimus atsakykite, pažvelgę į šį paveikslą, kuris vadinasi „Atspindys“.

Dailės kūrinio demonstravimas

Mokytojas demonstruoja paveikslą „[Atspindys](#)“

Dorinis disputas

Keistai simboliška, tačiau vaikiško veidrodžio atspindys neturi ... lūpų, tad negalima nuspręsti, kaip jis jaučiasi.

1. Ką, jūsų nuomone, tai galėtų reikšti? Gal jis neturėjo ar nesuprato savo gyvenimo tikslo? Gal jis sureikšmino draugystę ir pavertė ją panašią į horizontą: kuo labiau vejies, to labiau jis tolsta? Ar jūs pasitikit savo draugais? Ar jie nėra jūsų apvylę? Jei taip, kaip elgėtės įskaudinti? Ar atleidote draugui už padarytą klaidą? Kodėl?
2. Ką jūs manote apie tokią jausmų grandinę: jei myli – pasitiki, jei pasitiki – esi laisvas veikti, jei nusivili – atsiduri pasirinkimo kryžkelėje: atleisti arba ne, jei neatleidi – išsiskiri ir vėl laukį naujos gyvenimo pamokos, kurios metu turėsi išmokti atleisti, o jei atleidi – mokaisi pasitikėti?
3. Ar galima draugauti taip, kad nei tu, nei tavo draugas vienas kito neskaudintų, nenuviltų? Sakoma, kai esi mylimas – neabejosi niekuo, o kai myli pats – abejoji viskuo. Ką jūs manote apie tai?
4. Ar įmanoma tiesiog nuoširdžiai ir paprastai mylėti vienas kitą? Ar įmanoma draugystė, pagrįsta pagrindiniu visatos įstatymu: „Nedaryk kitam to, ko pats nenorėtum patirti?“ Ar mylint turi teisę reikalauti?
5. Nupieškite nuoširdų, ramų, savimi ir kitais tikintį veidą. Mokytojas gali išdalinti paveikslą „Atspindys“ nespaltotas kopijas ir paprašyti mokinių patiems nupiešti novelės herojaus veido trūkstantą dalį.

Papildomai šią temą dar galima nagrinėti:

1. Tarptautinė tautos diena (08-09): Jungtinių tautų organizacija 1994 metais paskelbė šią dieną minėtina data. Taip skatinamas piliečių ir tėvynės abipusis savitarpio pasitikėjimas. Bet kodėl kai kurių piliečių širdyse susiformuoja didelė neapykanta savo šaliai ir joje gyvenantiems žmonėms? Pavyzdžiui, 2006 08 10 dieną Londono teisėtvarkos pareigūnų išaiškinto teroristinio sąmokšlo, kuriuo buvo siekiama užgrobti keliolika lėktuvų, vykdytojais buvo Anglijos piliečiai, gimę ir užaugę šioje šalyje, tačiau pasiryžę nužudyti tūkstančius savo tautiečių? Daugelis apklaustų įtariamųjų kaimynų ir pažįstamų tvirtino juos buvusius padorius, tylūs, mandagūs žmonės. Gal vis tik verta ne tik pasitikėti, bet pasitikint nepamiršti ir kontroliuoti?

Ar aukščiau pateiktas Londono atvejis paaiškina skirtumą tarp tautybės (pakistaniečiai ir anglai) ir pilietybės (visi – anglai), ar tarp religijų (musulmonai ir protestantai)? Tačiau kaip paaiškinti nuožmią nesantiką tarp šiitų ir sunitų arba tarp Airijos katalikų ir protestantų? Koks visa nugalintis ginklas šiais atvejais neišnaudojamas? (Nuoširdi Meilė Žmogui, Artimui, natūraliai gimdanti pasitikėjimą vienas kitam).

2. Juokų arba melagių diena (04-01): Vienintelę metuose dieną – balandžio 1-ąją – susiduriame su keistu psichologiniu paradoksu – galime meluoti kiek tik leidžia širdis ir laki fantazija, nes žinome, kad nesulauksime jokių priekaištų, o atvirėščiai, – užsitikrinsime sėkmę visiems ateinantiems metams. Išdaigų ir juokų diena nuo seno yra minima ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje. Seniau „melagio, arba šido, diena“ buvo siejama su kiekvieno žmogaus sėkmės tiems metams būrimu. Manyta, kad „jeigu tą dieną nieko neprigausi, tai metai laimės neatneš“. Užtat tądien visi verčiasi per galvas stengdamiesi sukurti kuo įtikinamesnį melą ir taip šmaikščiai apmauti savo bičiulį ar giminaitį. Juk taip norisi smagiai sušukti: „Su balandžio pirmąja!“ Tačiau kodėl žmonės pamiršta, kad meluoti ir taip pokštauti galima tik vieną dieną metuose? Juk tokie posakiai, kaip „Melo trumpos kojos“, „Nė iš maišo visada išlenda“, „Bėda melo kojomis vaikšto“ tik patvirtina ilgaamžę žmonių patirtį. Ar prisipažinimas melavus gali grąžinti pasitikėjimą? Ar teisingas toks posakis „Kai melas pasitikėjimo duris užveria, tik laikas jas vėl gali atidaryti“?

Atgal

Tai penktasis publikacijų ciklo „Žiniasklaida – pagrindinė šių dienų asmenybės auklėtoja“ (pradžią žr. PAPA-24 – PA-PA-27) straipsnis

„Kad žodis taptų kūnu...“

Solėja Karalienė, teisės magistrė

Toks viename iš šalies dienraščių aptiktas (2008 02 21) ir sakralumu dvelkiantis straipsnio pavadinimas mane suintrigavo. Nutariau perskaityti, tikėdamasi gauti dvasinės atgaivos nuo kasdien brūkamu žinių apie smurtą, prievartą, autoavarijas, nužudymus, gaisrus... Tačiau skaudžiai nusivyliau ir pamaniau, kad ne visoms mintims, o juo labiau išsakytoms balsiai, turėtų būti lemta įsikūnyti. Gink Dieve, nekaltu apie žodžio laisvės apribojimą, bet raginu kaskart – prieš imantis rašiklio viešam teiginiui parengti, ar pražiojant burną eteriniam žodžiui tarti – susimąstyti ir **asmenine „cenzūra“ pasirinkti savo kultūringumą, išprusimą, toleranciją...**

Minėto straipsnio autorė, teigia, jog nieko nestebina, kai nesusikalba skirtingų tautų atstovai, ir ne tragedija, jog „nebesusišneką vienos tautos, vienos motinos-kalbos žmonės“, tačiau „blogiausia, kai visiems suprantama valstybine kalba pradedama naudotis ne bendravimo ir supratimo siekiant, o priešingai, norint paslėpti tikrąsias mintis ar tiesiog „išdurti“ klausytojus“. Paskutiniųjų žodžių junginys skaitytojui sukelia priešiškus jausmus, nes manome, jog vėl būsime „išduriami...“ Maža to, autorė neigiamą impresiją apdairiai stiprina paminėdama kasdienio veiksmazodžio „dulkinėti“ virsmą į „dabartinę pikantišką reikšmę“. Tačiau šio straipsnio pagrindinė mintis – ne kelių lietuvių kalbos frazeologizmų analizė, bet **žmogaus**, kartą pasakijusio sparnuotą frazę – „mąstau ir mąstysiu dešiniuoju pusrutuliu“, **vertinimas**. Tiksliau, **žmogaus savybių**, o ne jo pažiūrų vertinimas.

Straipsnio herojus apibūdinamas šiais epitetais: „papildas“; „žodžių junginys „mąstyti dešiniuoju pusrutuliu“ igavo dar vieną reikšmę, būtent – „mąstyti nesavarankiškai, kartoti svetimas – paprastai viršininke – mintis ar nurodymus“; „dešiniuoju pusrutuliu mąstantis“ [...] raitosi lyg ungurys“; „[...] savarankiškai mąstantis žmogus šito negali nesuvokti... Tačiau [...] to, atrodo, nė nenutuokia. Gal jis į dabartinį postą nutūpė kažkur iš dausų?“, „tai jau liudytų visišką aukšto pareigūno bukumą“...; ir t.t.

Gyvename nepriklausomoje Lietuvoje, egzistuoja žodžio ir minčių laisvė (pastarąja ir pati naudojuos), bet vis tik retoriškai paklausi: ar humanitarinių mokslų daktarei, turinčiai filologės,

lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos kvalifikaciją, derėjo būtent taip įvertinti sparnuotos frazės autoriaus asmenybę? Jeigu visuomenės elitą(?) neranda „**kūtoķios**“ asmenybės apibūdinimui neįžėdžiančiu, t.y. tinkamesnių žodžių, tai ką jau bekalbėti apie likusių socialinių sluokšnių atstovus? O gal jau mūsų madinga „tokiu būdu“ demonstruoti savo intelekto (IQ) lygį? O gal sociokultūrine sieķiamybe tapo kūto asmens dvasinis niokojimas, bet tik jokiu būdu ne Tautos vienybės puoselėjimas?

*Pasvarstyķime. Visuomenės informavimo priemonių prieinamumas leido autorės nuomonei pasklisti plačiai visuomenėje, o ir šiaip daugelis iš mūsų šiuo klausimu turime individualią poziciją. Bet vis dėlto. Kiekvienas žmogus turi konstitucinę teisę ginti savo garbę ir orumą, kuri, mano nuomone, šiame straipsnyje buvo akivaizdžiai paminta. Pasiteisinimu nelaikyčiau nei sieķio tinkamai informuoti visuomenę apie valdžios atstovus (nes, kaip minėjau anksčiau, vertintos ne profesinės kompetencijos, o asmeninės savybės), nei straipsnio herojaus buvimą viešuoju asmeniu¹⁴, nes tai taip pat nesuteikčia teisės žeminti asmenybės. Todėl tokie **vidinės cenzūros nepaliesti** straipsniai, tampantys kasdieniniu ir masiniu reiškiniu Lietuvos žiniasklaidoje, **neturėtų liudyti beribės žodžio laisvės**. Atvirksčiai, jie turėtų skatinti susimąstymui apie tos „laisvės“ (= anarchijos) pasekmes, iš jos kylančias ne tik pareigas, bet ir **atsakomybę** už veiksmus, viešai ištartą ar publikuotą žodį. Juk dažnas nepilnametis, kurio pasaulėžiūra dar tik besiformuoja, nuolat girdėdamas iš suaugusiųjų tokias kūto asmenį menķinančias frazes, jas priima kaip įprasto bendravimo normą ar sieķtiną modelį. O ir suaugusieji vis dažniau pamiršta, kas yra **pagarba, pakantumas, pasiaukojimas, atjauta...** Todėl jau dabar regimos, girdimos, juntamos neatsakingo naudojimosi žodžio laisve neigiamos pasekmes: beveik visi žiniasklaidos puslapiai tapo „juodaisiais“; radijo ir televizijų laidose stengiamasi kūto labiau sumenkinti pokalbyje dalyvaujantį ir kūto nuomonę turintį atstovą, – vertinamas ne jo išsakyto teiginio turinys ir galimos pasekmes uždavinio sprendimui ar aktualijos neutralizavimui, bet pats autorius; vis dažniau smurtaujama ne prieš nepažįtamąjį, o prieš artimuosius M.T., B.K., O.G. ar pan....*

*... Sveikintinas raginimas: „Kad žodis taptų kūnu...“. Tik kaip šią sieķiamybę įgyvendinti? – Mano nuomone, pirmiausia tas žodis turi būti ... **dvasingas, t.y. kupinas Meilės ir pagarbos, atjautos ir tolerancijos artimui, – Žmogui kaip didžiausiai vertybei**. Kūtoip tariant, į šiandienos **Žodį pirmiau ipūskime dvasingumo...** Tik šioje vietoje, manyčiau, nereikėtų klausiti **ķaip?**, o teisingiau būtų ištarti – **ķas?** Atsakymas – paprastas: **ogi tas, kuris pats yra Dvasingas**.*

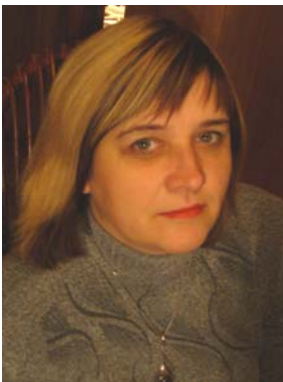
Atgal

¹⁴ Viešasis asmuo – valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kūtas asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikálams. // Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 60 dalis. Valstybės žinios, 2006, Nr. 82-3254.

KURKIME ATEITĮ DRAUGE!

Auklėjimo baruose

Dangira Nefienė, Anykščių Antano Baranauskų vidurinės mokyklos mokytoja metodininkė, 12 klasės auklėtoja

Klasės auklėtojo patirtis, ugdant pilietiškumą ir demokratines vertybes

Šiais metais išleidžiu ypatingą laidą – auklėju 29 šaunius jaunos žmones jau 8 metus. Judrią penktokų klasę gavau išleidusi santūrius, protingus abiturientus. Nerimavau ir ruošiausi darbui rimtai ir atsakingai. Šiandien noriu pasidalinti savo patirtimi, ugdant pilietiškumą ir demokratinės vertybes¹⁵.

Dirbu Anykščių Antano Baranauskų vidurinėje mokykloje. Turime patvirtintą Moksleivių dorovės kodeksą, kuriame yra dalys:

- ✚ mano sveikata;*
- ✚ savikontrolė ir pasitikėjimas savimi;*
- ✚ sąžiningumas;*
- ✚ pareiga ir darbas;*
- ✚ geranoriškumas;*
- ✚ ištikimybė.*

¹⁵ Pranešimo, skaityto konferencijoje „Grozio ir Gėrio sklaida šalies sociokultūrinėje erdvėje“ (Vilnius, 2008 03 07), medžiaga.

Apie paskutini skyrių noriu kalbėti plačiau. Šiame Moksleivių dorovės kodekso skyriuje kalbama:

Kad Lietuva būtų laisva, didinga ir turtinga, jos piliečiai turi gerbti vienas kitą ir laikytis įstatymų. Todėl aš:

- ✚ gerbsiu ir mylėsiu savo šeimą, klausysiu tėvų ar globėjų, stengsiuosi padėti savo šeimos nariams;
- ✚ būsiu ištikimas savo mokyklai, gerbsiu mokytojus ir draugus, stengsiuosi vykdyti mokyklos reikalavimus ir skatinsiu draugus nenusižengti;
- ✚ gerbsiu bendruomenę, kuriai priklausau, valstybės įstatymus, jų laikysiuosi;
- ✚ būsiu pagarbus visai žmonijai ir gerbsiu kiekvieną dorą žmogų.

Jei aš būsiu ištikimas visos žmonijos nustatytaim dorai ir tvarkai, būsiu ištikimas ir LIETUVAI, ir MOKYKLAI, ir ŠEIMAI.

Penktokai turėjo puikią pradinį klasių mokytoją, kurią labai gerbė ir mylėjo. Stengiausi nenutraukti ryšių ir man puikiai pavyko. Ir dabar, jei iškyla kokia problema, o manęs nėra mokykloje, mano dvyliktokai drąsiai eina pas savo pirmąją mokytoją ir ji visada juos išklausys ir padeda.

Gavusi klasę susipažinau su klasės dokumentacija, kalbėjausi su mokytoja, stebėjau ketvirtokų darbą pamokose, taigi veiklą galėjau planuoti jau matydama prieš akis naująją klasę. Mokytoja klasės charakteristikoje rašė: klasės mokiniai draugiški, savarankiškai geba spręsti problemas, jiems labai svarbus klasės prestižas mokykloje.

Supratau, jog labai svarbu toliau ugdyti šiuos klasės bruožus, nuolat plečiant ir organizuojant auklėjamąjį procesą taip, kad kiekvienas auklėtinis klasėje jaustųsi saugus, suprastas, galėtų tobulėti.

Penktoje klasėje išsikėliau ilgalaikį tikslą – ugdyti sąmoningą savo Valstybės, savo Miesto, savo Mokyklos, savo Klasės narį. Kiekvienais metais kėldavau uždavinius, siekdama šio tikslo. Kad galėtume sutarti ir įgyvendinti savo planus, sukūrėme klasės taisyklės, jas pasirašė klasės seniūnas ir pakabinome klasėje ant sienos. Visko buvo – ne visada ir ne visiems sekėsi laikytis, bet stengėmės ir augome.

Šeštoje klasėje auklėtojos planuose buvo tęsiama auklėjamoji veikla, įgyvendinant išsikeltą tikslą:

- ✚ ugdymo procese svarbiausias – vaikas, todėl privaloma padėti atsikleisti jo kūrybiškumui;
- ✚ supažindinti mokinius su lietuvių liaudies tradicijomis bei papročiais, skatinti domėtis etnine kultūra;
- ✚ ugdyti pareiškumą, sąžiningumą ir darbštumą, atliekant pavestus darbus mokykloje ir namuose;
- ✚ ugdyti sąmoningą pilietį, sugebantį mokytis, sveiką gyventi, trokštantį tobulėti.

Beje, šįkart klasės taisyklės mokinių pageidavimu buvo pasirašytos kiekvieno ir pakabintos matomiausioje vietoje klasėje.

Augome, mokėmės vieni iš kitų, todėl 7 klasėje siekiau:

- ✚ suteikti psichologinių žinių apie besikeičiantį paauglio pasaulį, ugdyti poreikį mandagiai elgtis;

✚ burti klasės bendruomenę, sudarant tinkamas sąlygas kiekvienam nariui.

Išgyvenome paauglystę, kurioje pasitaikė ne tik džiugių momentų. Su kai kuriais teko kalbėtis gana griežtai, reikalauti, nuolat bendrauti su tėvais ir siekti svarbiausio – matyti ir auklėti jauną valstybės pilietį.

Aštuntojai būdami jau savo uždavinius įvardinome taip:

- ✚ ugdyti patriotinius jausmus, laikantis principo *NAMAI – MOKYKLĀ – GIMTINĖ – TĖVYNĖ*;
- ✚ skatinti mokinius dalyvauti papildomame ugdyme, akcentuojant jo svarbą bręstančio žmogaus tobulėjime;
- ✚ supažindinti su krašto kultūrinėmis vertybėmis, skatinti domėtis istorija.

Pasiūliau mokiniams programą „Pažinkime gimtuosius Anykščius“, kurioje buvo tokie dalykai:

1. Susipažinimas su senųjų Anykščių kapinių koplyčia, jos istorija.
2. Anykščių žydų kapinių istorija.
3. Anykščių senamiestis.
4. Anykščių miesto rajonų (Janydžiai, Jurzdikas, Užupiečiai, Ramybė, Pušynas) pavadinimų kilmė ir prasmė.
5. Senųjų mokyklų istorijos.
6. Nepriklausomybės ažuolas.
7. Žymių anykštėnų kapai Anykščių miesto kapinėse.
8. Anykščių šv. Mato Evangelisto bažnyčia: istorija, meno vertybės, dabartis.
9. Šventieji ažuolai.
10. Anykščių šilėlio istorija.
11. Liūdiškių kalva – „Laimės žiburys“.
12. Voruta – Šeimyniškių piliakalnio istorija.
13. Klemenso Kairio klėtėlė.
14. Petro Biržio – Pupų Dėdės gimtinė.
15. Puntuko „brolis“.
16. Karalienės liūnas.
17. Dvarų kultūros ženklai Anykščių rajone.

Keliavome, patys buvome gidai, nuoširdžiai ruošėmės išvykoms ir pavyko – apie Gimtinę sužinojome daug.

Devintojams kėliau tokius uždavinius, ugdydama pilietiškumą:

- ✚ ugdyti sąmoningą pilietį, aptariant teises ir pareigas;
- ✚ siekti sąmoningo ugdytinių dalyvavimo klasės ir mokyklos gyvenime, lavinant jų sugebėjimus;
- ✚ darnioje klasės bendruomenėje kiekvienam gera ir saugu, ugdant mokinių bendravimo igūdžius, pagrįstus pagarba, pasitikėjimu, tolerancija ir geranoriškumu.

Dešimtoje klasėje plėčiau auklėtinių sampratą apie savo buvimą Valstybėje, auklėjau žinantį savo teises ir atliekanti savo pareigas jauną pilietį, vienuoliktoje – siečiau ugdyti ir skatinti jaunuolių tinkamą laisvės, garbės bei pareigų supratimą, siečiau sąmoningo auklėtinių dalyvavimo

klasės, mokyklos gyvenime, abiturientus skatinu klasės veiklą organizuoti taip, kad paskutiniai mokšlo metai būtų įsimintini, smagūs, saugūs, pasiekti, kad veiksminga būtų triada MOKINYS – MOKYTOJAS – TĖVAI.

Kalbėjau tik apie vieną iš auklėjamojo darbo sričių, kurioje pasiekiau rezultatą. Praėjusių metų pabaigoje su mokiniais aptardami veiklą atlikome veiklos SWOT analizę, kuri parodė, kad turiu gebančius analizuoti ir vertinti savo veiklą, o svarbiausia, neabejingus žmones šalia. Pateikiu analizės santrauką:

<p style="text-align: center;">PRIVALUMAI</p> <ul style="list-style-type: none"> ✚ darnus ir vieningas klasės kolektyvas; ✚ noriai ir aktyviai organizuoja renginius ir juose dalyvauja; ✚ galima pasitikėti klasės bendruomenės nariais; ✚ aktyvus dalyvavimas meninėje raiškoje. 	<p style="text-align: center;">TRŪKUMAI</p> <ul style="list-style-type: none"> ✚ klasės naujokai nenoriai įsijungia į veiklą.
<p style="text-align: center;">GALIMYBĖS</p> <ul style="list-style-type: none"> ✚ visada padaro tai, kas yra reikalinga ir būtina; ✚ siekiant užsibrėžtų tikslų galima pasikliauti patikimais draugais. 	<p style="text-align: center;">PAVOJAI</p> <ul style="list-style-type: none"> ✚ perkraunami darbu tie klasės kolektyvo nariai, kurie yra aktyviausi

Ne visada viskas klostosi sklandžiai, turime klaseje ir problemų, jas sprendžiame, tariamės, ieškome išeičių. Džiaugiuosi, kad mano auklėtiniai turi savo nuomonę, geba ją argumentuotai pasakyti, siekia savo tikslų ir, tikiu, pasieks. O ruošdamasi paskutiniam Kovo 11 – osios paminėjimui klaseje paprašiau auklėtinių atsakyti į du klausimus. Noriu pasidalinti kai kuriomis jaunuolių mintimis.

Į klausimą – **Kas yra Tėvynė?** – atsakė:

- ✚ Tėvynė – tai vieta, kur gimiau ir augau, kurioje patys gražiausi laukai, pievos, miškai, upės. Čia gyvena patys mieliausi žmonės. Nesuprantu tų, kurie palieka Tėvynę ir stengiasi pritaipyti kitoje vietoje. Norėčiau, kad man netektų palikti Lietuvos, labai norėčiau. (A.G.)
- ✚ Tai vieta, kuri man labai brangi dėl istorinės praeities, nepaisant sunkumų šiandien, aš už Lietuvą. (P.V.)
- ✚ Tai motina, kurios nepasirinksi, bet esi įpareigotas ją gerbti, mylėti ir puoselėti. (E.G.)
- ✚ Tai žemė, pažymėta ypatingu ženkle. (E.Č.)
- ✚ Tai mūsų kultūros, papročių veidrodys, į kurią pasižiūrėjęs supranti, kokie mes esame, kad esame išskirtiniai ir saviti. (E.B.)

Į klausimą – **Kaip aš suprantu patriotizmą?** – radau tokias mintis:

- ✚ Tai noras Tėvynę nešiotis širdyje. Šį jausmą reikia išsiugdyti, kad jis būtų gyvas. (E.Č.)
- ✚ Tai žmogaus vidinė savybė, kuri veikia kaip signalas, perspėjantis, kad laikas padėti, likti, saugoti žemę, kurioje gimei. (E.G.)

- ✚ *Tai galvojimas apie Tėvynės praeitį, dabartį, ateitį. Praeities gerbimas, vertinimas, dabarties išsaugojimas bei stengimasis blogus dalykus pakeisti gerais, kad Tėvynė būtų graži, saugi, teisinga, šviesi. (I.R.)*
- ✚ *Tai mokėjimas pasakyti, kad galiu. Galiu minėti svarbias Valstybės šventes, kad galiu apsirengti saulio uniformą ir drąsiai žygiuoti iškilmingoje rikiuotėje, kad galiu drąsiai sakyti esąs Lietuvis. (G.N.)*
- ✚ *Tai buvimas kartu su Tėvyne ir už ją. (V.G.)*

Taip šiandien mąsto mano auklėtiniai, jau subrendę jauni žmonės ir labai norisi tikėti – VALSTYBĖS PILIEČIAI.

*Aptariau savo patirtį, ugdant pilietiškumą ir demokratines vertybes. Kitais metais žadu bendrauti su penktokais, su kuriais jau esu pažįstama ir domiuosi, kas jiems įdomu, ką jie mąsto. Kalbėjau ir apie Tėvynę, sužinojau, kad tai gimtinė, gimtieji namai, tai proseneliai, seneliai, tėvai ir **aš**, tai, kas turi šaknį **tėv**-, tai taikį žemė, kurią mylėti reiškia – nešiukšlinti, eiti į vėliavos kėlimo ceremoniją per šventes, neteršti gamtos, nelaužyti medžių ... Tokia auga nauja karta, o su jais bendrauti padės puikį knygą **Grožio ir Gėrio link**. Jei šiais metais tik susipažinau su knyga, apie ją kalbėjau ir kalbėsiu kolegomis, vesdama seminarus, tai kitais metais jau galėsiu sąmoningai ir kūrybingai įgyvendinti knygos idėjas, už kurias nuoširdžiai dėkoju autoriams.*

Kažkur esu girdėjusi, kad klasė – auklėtojo veidrodis. Šiandien, žiūrėdama į tą veidrodį, esu laiminga ir drįstu teigti, kad tikėdami tuo, ką darome, galime jauniems žmonėms įdiegti svarbiausius dalykus. Tada ir auklėtojo darbas bus prasmingas.

KURKIME ATEITĮ DRAUGE!

Seminarai, seminarai, seminarai

Kovo mėnuo taip pat dovanuoja keletą malonių progų, teikiančių praktinių galimybių sąveikauti su bendrojo ugdymo institucijų bendruomenėmis. Tai Alytaus šv. Benedikto gimnazijos (direktorius Vytautas Bigaila), Velžio gimnazijos (direktorius Rimtas Baltušis), Simno gimnazijos (direktorė Nijolė Baziukevičienė) ir Raseinių Šaltinio vidurinės mokyklos (direktorė Vaiva Zubrickienė) mokytojai ir mokinių tėvai¹⁶.

Kas ši kartą krito į akis ir fiksavosi pašaliečio [atmintyje](#)...

Pirmiausia norėčiau paminėti ne tik pakankamai gerą mokyklų materialinę bazę (suprantama, dabartinių Lietuvos galimybių rėmuose), bet ir gražiai tvarkomą aplinką tiek patalpų viduje, tiek ir išorėje. Pagalvoji: tokia aplinką ne tik liudija šeiminių estetinių skonį, bet taip pat turi ir atitinkamą auklėjamąjį impulsą, nes įpareigoja deramai joje elgtis. (Juk, pavyzdžiui, negali šiukšlinti, kai „ranka nekyla“, ar spjaudyti, kai „burna neprasižioja“: „taip pasielgęs“ pats sau suteiksi nesubrendėlio įvaizdį...) Tai reiškia, kad kasdienės būties sąlygos išsilieja į auklėjimo lygmenis ir tuo pačiu teikia vertybinį poveikį kiekvienam bendruomenės nariui. Pasekmė – koridorių ir klasių sienos nenuspardytos ar flomasteriais neištepotos, durys neišlaužytos... Patalpas puošia gyvos gėlės, saugūs kabo dailės kūriniai...

Žavėjo taip pat žmogiškieji santykiai tarp bendruomenės narių. Šioje vietoje ypač norėčiau pabrėžti institucijos vadovo įtaką bendrojo klimato – psichologinės atmosferos kūrimui ir puoselėjimui. Taigi, žavėjo pagarbus jo bendravimas su mokinių tėvais; buvo malonu klausytis, su kokia meile direktorius pokalbyje apibūdina savo mokyklos/gimnazijos mokytojų (šiems negirdint) personalijas (drauge pastebėdamas ir tą galimybių lauką, kuriame jie dar galėtų plėtoti savo profesinę kompetenciją...).

Ypač maloniai nuteikė mokytojų nuostatos tobulinti jų ir mokinių tėvų tarpusavio sąveiką. Ir tai – suprantama. Juk partnerystė vardan vaiko ne tik aktuali, - ji neišvengiama siekiant optimizuoti švietimo kaitos procesą ir jo pasekmes, efektyvinti vaiko vertybinių nuostatų diegimą, jo būsimo karjeros puoselėjimą... Akivaizdu: kaip sėkmingam paukščio skrydžiui būtini du sparnai, taip ir vaiko asmenybės humanizavimui būtina Mokyklos ir Šeimos partnerystė. Neišnaudoti šios galimybės – tolygu praeiti pro aukso grynuoli, gulinti šalia tako, ir jo nepakelti... Tėvų auklėjamosios galimybės ir poveikis jų vaikams – didžiuliai neišnaudojami rezervai, kurie kantriai laukia mūsų mokytojų iniciatyvos...

¹⁶ Su pastaraisiais susitikimas nebuvo planuojamas tik Velžio gimnazijoje.

Daug gražių momentų teko išgyventi aplankytose ugdymo institucijose (čia neminėjau visų tų malonių išpūdžių, kuriuos patyriau ir jau vardijau ankstesnėse viešnagėse¹⁷, ir kurie taip pat tinka ši kartą aplankytose bendruomenėse). Belieka maloni galimybė tarti „Ačiū“ už Jūsų, mieli Kolegos, nuoširdų svetingumą, už dėmesį, kurį skiriate vaikų žmogiškųjų vertybių puoselėjimui ir už patirtas malonias impresijas...

Atgal

¹⁷ Ankstesnių susitikimų impresijos pateiktos e-žurnalo PAPA–26 ir PAPA–27 numeriuose.

Vaikų mokymo skambinti fortepijonu muzikos mokyklose nuostatų kaita šiuolaikinių kultūros poreikių kontekste

Giedrė Gabnytė

*Lietuvos muzikos ir teatro akademija,
Pedagogikos katedra*

Temos ištirtumas ir aktualumas. Pirmosios fortepijono dėstymo metodikos ir interpretacijos teorijos atsirado dar 19 amžiaus antroje pusėje, paremtos ir užrašytos geriausių to meto pedagogų koncertine ir pedagogine patirtimi. Lietuvoje pedagoginės minties sklaida prasidėjo gerokai vėliau, įpusėjus 20 amžiui. Jos pagrindus formavo tuometinė kultūrinė situacija Lietuvoje ir joje dirbę fortepijono pedagogai. Nors dar nebuvo aiškios muzikos mokymo sistemos, aktyviai prie jos ilgo formavimosi prisidėjo pianistai pedagogai I.Prielgauskas, E.Laumenskienė, V.Ružickis ir kt. Maždaug penktame 20 amžiaus dešimtmetyje buvo sukurta nuosekli muzikos mokymo sistema, kurioje palaipsniui įsitvirtino fortepijono mokymo gairės. Ženkli pedagoginė B.Dvariono, S.Vainiūno, J.Karnavičiaus veikla, ilgainiui susisteminti jų metodiniai principai. Sovietiniais laikais susikūrus muzikos mokyklų tinklui, susiformavo visų grandžių mokymo sistema, kurioje fortepijono mokymo metodikos klausimai buvo nuolat gvildinami, siekiant spartinti pažangią pedagoginės minties sklaidą, formuojant savitą lietuviško pianizmo braižą.

Fortepijono mokymo metodų įvairovės ir kryptingumo analizė — reikšminga tobulinamo ugdymo proceso dalis, ypač aktuali peržengus 20 ir 21 amžių sandūrą, spartėjant mokymosi tempams, augant mokinių poreikiams, plečiantis saviraiškos galimybėms.

Pedagoginė problema. Nustatyta, kad po muzikos mokyklos baigimo toliau muzikos mokslus tęsia tik 5% vaikų. Taigi 95% baigusiesiems muzikos mokyklą buvo pritaikyti nedidelio procento mokšleivių poreikius atitinkantys ugdymo metodai. Tokie kontrastingi procentiniai rodikliai šiuolaikinėse fortepijono mokymo aktualijose įrodo aktyvaizdų nuostatų diferencijavimo stygių.

Pedagoginis stebėjimas rodo, kad daugumos muzikos mokyklų fortepijono skyrių ugdymo procese ir uždaviniuose programiniai reikalavimai iš esmės formuluojami orientuojantis į pianisto profesionalo rengimą. Tai reiškia, kad mokytojas didesnę laiko dalį skiria labai kryptingam, nuosekliam techninės pianisto bazės tobulinimui, plataus repertuaro sklaidai, menino skonio formavimui ir pan. Tačiau mokiniui, norinčiam mokytis muzikos tik savo malonumui, nesiejančiam savo ateities su šia specialybe, griežtos metodinės nuostatos nebūna tikslingos, o baigus muzikos mokyklą dar paaiškėja, kad ir nereikalingos praktikoje. Išryškėja mokinio meninio estetinio ugdymo poreikis, sukoncentruotas į kitaip suformuluotus tikslus, nukreiptas ne į tobulą instrumento valdymo siekį, bet daugiau į pažintinį lavinamąjį ugdymo aspektą.

Tyrimo tikslas – nustatyti mokymo/si skambinti fortepijonu muzikos mokyklose ypatumus.

Tyrimo objektas – mokymas/is skambinti fortepijonu muzikos mokyklose.

Tyrimo uždaviniai:

1. mokytojų anketine apklausa išsiaiškinti, kaip vaikai mokomi skambinti fortepijonu;
2. anketine apklausa išsiaiškinti mokinių požiūrį į fortepijono mokymą/si.

Tyrimo metodai: Empiriniai: anketinė apklausa raštu, kiekybinė gautų duomenų analizė, interviu.

Šiuolaikinės 21 amžiaus visuomenės kultūros poreikių įvairovė ir kaita nuolat inspiruoja meno dalykų dėstymo, mokymosi, igytų žinių pritaikomumo tradicijų kaitą. Vis stipresni vystymosi pagreitį igaunanti kompiuterinė era, be konkurencijos užvaldžiusi sociokultūrinę erdvę, verčia šiuolaikinį muzikos pedagogą orientuotis į naujų metodų kūrimą bei taikymą. Įvairių meninio ugdymo specialybių, taip pat ir fortepijono specialybės, mokymas vaikų muzikos mokykloje šiandien neišvengia ir ateityje neišvengs laikmečio padiktuočių metamorfozių.

Žvelgiant į fortepijono mokymo Lietuvoje istorinę raidą, kuriai jau per du šimtai metų, galima teigti, kad mokymo tradicijų formavimosi prielaidas dar 19 amžiuje dikavo visuomenės poreikiai ir sparti jų kaita. Turtingųjų meninis lavinimasis, domėjimasis muzikavimu klavišiniais instrumentais lėmė šių instrumentų atsiradimą šalyje, skatino jų gamybą ir prekybą. Šalyje greta populiarus namų muzikavimo steigtos privačios mokyklos, kuriose buvo ir fortepijono klasės. Forte-pijoninės kultūros formavimosi užuomazgas galime išvėgti ir Vilniaus universiteto muzikologijos katedros veikloje, kur studentai ne tik studijavo teorines muzikos disciplinas, bet ir mokėsi skambinti pasirinktu instrumentu. Paminėtina universitete dėsciusio J.D.Holland mokslinė veikla, susijusi su mokymo skambinti fortepijonu klausimais. („Akademiniškas traktatas apie tikrąjį muzikos meną“, 1806) (4, 11). Reikšminga fortepijoninės kultūros formavimuisi Rusų muzikos draugijos veikla, 1874 metais įsteigusi pirmąją muzikos mokyklą Lietuvoje (3, 77), kurioje dėstė Maskvos, Peterburgo konservatorijų absolventai. Tokiu būdu fortepijono mokymas Lietuvoje jau palaipsniui įgavo profesionalius, užsienio kraštų tradicijomis ir patirtimi paremtus mokymo pagrindus, palaipsniui pakeitusius mėgėjišką muzikavimą.

Didžiausią įtaką lietuvių fortepijono pedagogikos raidai padarė kaimyninių šalių: Lenkijos, Rusijos, Vokietijos „tautinės fortepijono mokyklos“ (3, 68). Lietuviškos pianistinės mokyklos formavimąsi sąlygojo 20 amžiaus pradžioje vykę užsienio šalių pianistų pasirodymai, supažindinę lietuvius su Europos fortepijoninio meno pasiekimais bei tradicijomis. Atsiradus platesnio visuo-

menės rato muzikavimo poreikiui, pradėtos steigti valstybinės muzikos mokyklos, išauginusios konservatorijos įkūrimo poreikį ir būtinybę. Profesionalusis fortepijono menas Lietuvoje nors ir išlėto (lyginant su kitomis Europos šalimis, kurios jau didžiavosi savo pasaulinį garsą pelniusiomis konservatorijomis), tačiau nuosekliai žingsniavo nacionalinės mokyklos formavimosi link. Reikšmingi fortepijoninės kultūros Lietuvoje raidai lietuvių pianistų vieši pasirodymai ir jų pedagoginė veikla. Tai pianistai pedagogai E. Stanek- Laumenskienė, L. Keželytė, I. Prielgauskas ir kt. 20 amžiaus trečiame dešimtmetyje iškyla eilė koncertuojančių ir aktyviai dirbančių pedagoginių darbą pianistų: B. Dvarionas, S. Vainiūnas, V. Bacevičius, V. Ružickis, studijavusių ir susipažinusių su kaimyninių šalių fortepijoninės kultūros tradicijomis. Trečiame dešimtmetyje – A. Smilgaitė- Dvarionienė, A. Kuprevičius, J. Karnavičius, stažavę Europos konservatorijose, koncertavę ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų. Svarus pianistų-pedagogų kultūrinis indėlis, kuriant lietuvišką fortepijono mokymo tradicijas, įgavo tęstinumo. Šiandien nemažas būrys fortepijoninės muzikos entuziastų, minėtų atlikėjų absolventai sėkmingai darbuojasi fortepijono mokymo baruose.

Pokario metais Lietuvoje veikė dvi konservatorijos, vėliau jas sujungus, į vieną buvo pakviesti dėstyti „rusiškosios“ mokyklos sklaidėjai pianistai-pedagogai: M. Azizbekova, O. Šteinberg, J. Ginzburgas. Savo žiniomis dosniai pasidaliję su Lietuvos pedagogais, labai praturtino fortepijono dėstymo tradicijas, susistemino metodinius principus, iškeldami fortepijono meną į aukšto profesionalumo lygį.

Sekdami šią fortepijoninio meno, drauge ir fortepijono mokymo tradicijų puoselėjimo Lietuvoje grandinę, turime paminėti sovietmečiu susiformavusią visų fortepijono mokymo grandžių sistemą. (Beveik šimtas vaikų muzikos mokyklų, aukštesnės muzikos mokyklos-technikumai) Šis, viena vertus, kritikuotinas sovietinės mokymo sistemos paveldas, padiktuotas laikmečio, tačiau, kita vertus, susiformavęs kaip visuomenės poreikiu, sąlygų, galimybių išdava ir įtvirtinęs pamatinę Lietuvos fortepijono mokymo tradicijas.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, visuomenės kultūros ir meno poreikiai keičiasi. Taip, kaip keičiasi uždaroje, izoliuotoje erdvėje brenusios asmenybės požiūris į save, į supančią aplinką, į interesų galimybes. Keičiasi ir meno mokymo idėja, jos sklaidimo kontekstas. Sovietmečiu tradicinį pianisto ugdymą vaikų muzikos mokyklose A. Piličiauskas vadina „prioritetą teikiančiu tiesų atkartojimui (reprodukavimui)“ (6, 193), kurio idėjų aktualumą tapatina su laikotarpiu iki 20 amžiaus vidurio, o nūdienos meninio ugdymo (konkrečiai, muzikos) specialistus vadina „vakarykščiais“ (4, 186). R. Alekšnaitė- Bieliauskienė pradinį pianisto ugdymą tapatina su „fiziologinių problemų sprendimu“ (2, 233), kaip visiškai atitolusį nuo kūrybinio proceso, estetinio mokinio lavinimo uždavinių.

Šiuolaikinė vaikų muzikos mokykla, švietimo įstatyme įvardinta kaip neformalaus ugdymo įstaiga (5), gyvenanti pokyčių ir reformų laikmečiu, šiandien turėtų ieškoti naujų, mokymo alternatyvų, atitinkančių dabartinius modernios visuomenės poreikius. Sparčiai plintant informacinių technologijų naujovėms, išaugus mokinio netradicinėms dalyvavimo meniniame procese galimybėmis (muzikos komponavimas, paveikslų tapymas kompiuteriu), iš esmės keičiasi meno dalykų mokymo samprata. Analizuojant dar praeito amžiaus pabaigos mokslinių tyrimų duomenis, rezultatai nuteikia dviprasmiškai: šalyje didėja muzikuojančio jaunimo skaičius, tačiau ženkliai mažėja pasirenkančių profesionalaus muziko profesiją, ir tuo pačiu vis dar neužpildome didžiausių Lietuvos koncertų salių, t.y. „neužsiauginame“ intelektualaus klausytojo. Vis dėlto kasmet maždaug 5% vaikų, baigę fortepijono specialybę muzikos mokykloje, tęsia mokslą toliau (1, 185): pereina į

specialiasias meno mokyklas, konservatorijas, rengiasi studijuoti aukštesiose muzikos mokyklose. Jei tokio mokinių profesinio lygio pasiūla tenkina aukštesniosios grandies mokymo įstaigas, vadinasi, ugdymo procesas vienareikšmiai yra orientuotas į aukštus profesionalumo standartus. „Mokyklų mokymo programos ir metodika iš esmės orientuotos į muziko profesionalo rengimą su neišvengiamomis tokiu atveju, laikui ir energijai labai imliomis techninėmis pratybomis, instrumentinio atlikimo perfekcijos siekimu“ (6, 185,). Tad „likusių“ 95% besimokančiųjų poreikius atitinkanti auklėjamoji, edukacinė meno funkcija perteikiama „siaurąja“ prasme, taigi išugdome ne vien nuosirdžius meno mėgėjus, dažnai atvirkesčiai – nevertinančius, neišgyvenančius poreikio menui piliečius.

Fortepijono ugdymo programų diferencijavimo problema ir aktualumas šiandien neginčytinas. Tai platesnė specializacija pedagogui, galimybė rinktis mokiniui, ugdymo įstaigos veiklos krypčių korekcija, tikėtina – net bandymas įsiterpti į nūdienos mus supančio pasaulio primityvumą, Ne vieną dešimtmetį puoselėtas fortepijono mokymo tradicijas kūrėme žvalgydamiesi į kaimynus. Įgavome įvairaus patyrimo. Jei mokslo technikos laimėjimais bemaž neatsiliegame nuo galinčiausiųjų, tai meno mokyme dar turime ką pasisemti. Kad ir tų pilnų koncertų salių šalyje poreikio, išugdomo dar mokyklos suole, ir dvasinio peno muziką išgirsti, pajauti.

21 amžiaus mokykla išgyvena reformų, pokyčių metą. Ne išimtis ir muzikos mokyklos. Apsilankę penkiose Vilniaus miesto muzikos mokyklose, straipsnio autorė užfiksojo įdomios vertingos informacijos, padėsiančios nuodugniau suprasti šandienines vaikų muzikos mokyklų fortepijono skyrių aktualijas. Pagrindinis tyrimo tikslas nukreiptas į fortepijoninių nuostatų diferencijavimo problemą. Siekta išsiaiškinti, kaip mokyklose sudaromos/nesudaromos sąlygos moksleiviui ruošti profesionalaus pianisto kėliui ar išmokti skambinti mėgėjišku lygiu. Kiek šiame pianisto rengimo procese dalyvauja mokykla, pedagogas, mokėnys ir jo tėvai. Kiekvienas (mokytojų ir penktų – septintų klasių fortepijono skyriaus mokėnių anketavimas) tyrimas, interviu atliktas: B.Dvariono dešimtmetėje vaikų muzikos mokykloje, B.Jonušo, „Lyros“, Naujosios Vilnios, Algirdo septynmetėje vaikų muzikos mokyklose. Tikslu tyrimo imtis - 1 mokyklos direktorius, 64 mokytojai (pedagoginis stažas nuo 7 iki 50 metų) ir 90 penktų – septintų klasių moksleivių. Interviu metu domėtasi, kiek per paskutinius trejus metus baigusių mokyklą moksleivių pratęse fortepijono specialybės mokymąsi kitur. Mokyklos atstovai pateikė tokius skaičius: B.Dvariono muzikos mokykla – 5 moksleiviai, „Lyros“ muzikos mokykla – 10 moksleivių, N.Vilnios – 3 moksleiviai, Algirdo muzikos mokykla – 6 moksleiviai, B.Jonušo – 2 moksleiviai, t.y. 3% visų baigusiųjų fortepijono specialybę. Galime daryti prielaidą apie vis mažėjantį moksleivių skaičių pasirenkant šią specialybę.

Analizuojant mokymo diferencijavimo galimybes fortepijono skyriuje, anketoje pateiktas klausimas: „Ar aktualus mokymo programų diferencijavimo klausimas Jūsų mokyklos fortepijono skyriuje?“.

1 lentelė

Mokymo programų diferencijavimo aktualumas mokyklų fortepijono skyriuose

Eil.nr.	Atsakymų variantai	Respondentai	Procentai
1	„Taip, nes programos nėra diferencijuotos“	10	15,6
2	„Taip, nes esamas programas reikėtų tobulinti“	16	25,0
3	„Ne, nes mes jau dirbame pagal diferencijuotų programų reikalavimus“	12	18,8
4	„Ne, nes kiekvienas mokytojas pats apsprendžia mokymo procesą“	26	40,6
Iš viso:		64	100,0

Iš lentelės rodiklių matyti, kad mokymo diferencijavimas aktualus 40,6% respondentų (1 ir 2 teigiamų atsakymų suma).

Siekiant išsiaiškinti kokiame ugdymo periode būtų geriausia diferencijuoti programas, pateiktas klausimas: „Jūsų nuomone, ar įmanomas, ir ar tikslingas fortepijono mokymo diferencijavimas jau pradinio mokymo etape? (pvz., programos gabiesiems, saviraiškų programos, muzikos mėgėjų ir pan.)“.

2 lentelė

Fortepijono mokymo diferencijavimo galimybės ir tikslingumas pradiniam ugdymo etape

Atsakymų variantai	Respondentai	Procentai
„Taip“	44	68,8
„Ne“	12	18,8
„Nežinau“	8	12,5
Iš viso:	64	100

Apklaustos duomenys liudija, kad 68,8% respondentų manymu, toks diferencijavimas yra tikslingas, 18,8% – netikslingas ir neįmanomas, 12,5% neturi nuomonės. Vadinas, 31,2% ugdytojų pasisako už diferencijavimą tik nuo vyresnių klasių.

Analizuojant fortepijono nuostatų diferencijavimo perspektyvas, mokytojams užduoti klausimai apie pianistinių igūdžių formavimą ugdant muziką mėgėjų ir muziką profesionalų. Mokytojų pažymėti muzikos mėgėjo ir muzikos profesionalo lavinimui reikalingi pianistiniai igūdžiai panašūs, tik skiriasi jų reikšmingumo procentiniai rodikliai. 12 paminėtų punktų sutampa tik profesionalams ir mėgėjams.

3 lentelė

Profesionaliam ir mėgėjiškam lavinimui reikalingi pianistiniai igūdžiai

Pianistiniai igūdžiai	profesionalams	mėgėjams
1. Rankų nustatymas	31,3%	23,4%
2. Ritmas	12,5%	20,3%
3. Natų skaitymas	35%	37,5%
4. Technikos pagrindai	37,5%	17,2%
5. Pagrindinių strichų įvaldymas	14,1%	14,1%
6. Frazavimas	12,5%	7,8%
7. Polifoninis girdėjimas	20,3%	6,3%
8. Melodijos ir akompanimento santykio suvokimas	20,3%	7,8%
9. Dinaminis kūrinio suvokimas	15,6%	12,5%
10. Pedalizacija	10,9%	9,4%
11. Ansamblinio muzikavimo pradmenys	9,4%	9,4%
12. Sceniškumas	12,5%	4,7%

Peržvelgus muzikos profesionalų ir mėgėjų pianistinių igūdžių procentinius rodiklius, duomenis galime išdėlioti eilės tvarka, t.y. sugrupuoti profesionalų ir mėgėjų kategorijoms būdingus pianistinius igūdžius pagal jų svarbą.

Profesionalų ir mėgėjų pianistiniai igūdžiai pagal svarbą

<u>Profesionalai</u>	<u>Mėgėjai</u>
1. Technikos pagrindai	1. Natų skaitymas
2. Natų skaitymas	2. Rankų nustatymas
3. Rankų nustatymas	3. Ritmas
4. Polifoninis girdėjimas; melodijos ir akompanimento santykio suvokimas	4. Technikos pagrindai
5. Dinaminis kūrinio suvokimas	5. Pagrindinių štrichų valdymas
6. Pagrindinių štrichų įvaldymas; frazavimas	6. Dinaminis kūrinio suvokimas
7. Ritmas; sceniškumas	7. Pedalizacija
8. Pedalizacija; ansamblinio muzikavimo pradmenys	8. Frazavimas
a) garso spalvos valdymas	9. Ansamblinio muzikavimo pradmenys
b) vidinė klausa	10. Melodijos ir akompanimento santykio suvokimas
c) laikysena prie instrumento	11. Polifoninis girdėjimas
d) klaviatūros pojūtis	12. Sceniškumas
e) kūrinio formos suvokimas	

Lyginant profesionalų ir mėgėjų kategorijas, išryškėja, kad rengiant muziką profesionalą, svarbiausi **technikos pagrindai**, muzikos mėgėjui – **natų skaitymas**. Panašią poziciją pagal reikšmingumą užima **rankų nustatymas, pagrindinių štrichų įvaldymas, dinaminis kūrinio suvokimas, ansamblinio muzikavimo pradmenys**. Labiausiai pagal reikšmingumą tarpusavyje nutolusios pozicijos **melodijos ir akompanimento santykio suvokimas, polifoninis girdėjimas, sceniškumas**. Šie pianistiniai igūdžiai mėgėjų kategorijoje užima tris paskutines pozicijas.

Taigi galime daryti prielaidą, kad profesionalams ir muzikos mėgėjams reikalingi panašūs pianistiniai igūdžiai, tik būsimiems profesionalams ateityje jų reikės daugiau (respondentų papildomai paminėti a–e) ir, žinoma, kur kas labiau išlavintų igūdžių. Numeracija pagal reikšmingumą įrodo, kad mėgėjams ir profesionalams reikalingų igūdžių formavimui pamokoje turėtų būti naudojami skirtingi metodai. Pvz., profesionalų kategorijai svarbiausius technikos pagrindus vystome gamomis, etiudais ir pan., o mėgėjams reikalingiausią natų skaitymą laviname skaitymo iš lapo pratybomis ir t.t.

Išsiaiškinus profesionaliam ir mėgėjiškam ugdymui reikalingus pianistinius igūdžius, anketinės apklausos metu išryškėjo metodai ir mokymo priemonės, svarbūs įgyjant šiuos igūdžius ir juos tobulinant. Iš visų autorės paminėtų 18 pamokoje nuolat taikytinų metodų, mokytojų paprašyta sugrupuoti juos eilės tvarką pagal svarbą profesionalų ir mėgėjų kategorijose. Gauti rezultatai matyti 5 lentelėje.

Profesionalų ir mėgėjų rengimui būtinų metodų, mokymo priemonių eiliškumas pagal svarbą

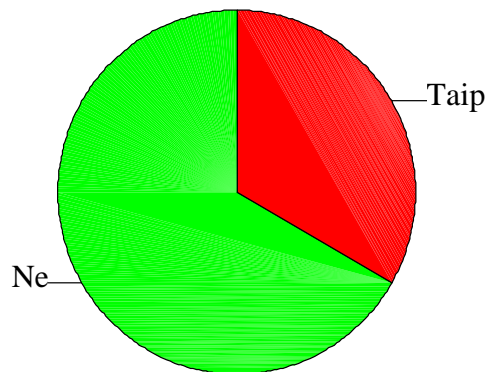
Profesionalai	Mėgėjai
1. Etiudai	1. Etiudai
2. Gamos	2. Pratimai
3. Pratimai	3. Gamos
4. Polifonijos analizė ir polifoninių kūrinių atlikimas	4. Skaitymas iš lapo
5. Skaitymas iš lapo	5. Pjesių, miniatiūrų ciklų analizė ir atlikimas
6. Ansamblinis muzikavimas	6. Improvizacija
7. Stambios formos analizė ir atlikimas	7. Ansamblinis muzikavimas
8. Pjesių, miniatiūrų ciklų analizė ir atlikimas	8. Akompanavimas
9. Akompanavimas	9. Grojimas iš klausos
10. Grojimas iš klausos	10. Polifonijos analizė ir polifoninių kūrinių atlikimas
11. Improvizacija	11. Mokytojo interpretacinės iliustracijos
12. Komponavimas	12. Stambios formos analizė ir atlikimas
13. Naujo muzikinio teksto studijavimas	13. Naujo muzikinio teksto studijavimas
14. Mokytojo interpretacinės iliustracijos	14. Savo paties ir kitų moksleivių kūrinių atlikimo vertinimas
15. Vieši mokinių pasirodymai	15. Vieši mokinių pasirodymai
16. Savo paties ir kitų moksleivių kūrinių atlikimo vertinimas	16. Komponavimas
17. Mokinių darbas su savo paties interpretacijos įrašu	17. Mokinių darbas su savo paties interpretacijos įrašu
18. Mokinių dalyvavimas renkantis repertuarą	18. Mokinių dalyvavimas renkantis repertuarą

Technikos lavinimo metodai abiejose kategorijose labai panašūs (pirmi trys punktai beveik sutampa), kaip ir naujo teksto studijavimo punktai (abiejose kategorijose – 13). Vienodai svarbūs abiejose kategorijose vieši mokinių pasirodymai (15 pozicija). Taip pat sutampa 17 ir 18 pozicijos (mokinių darbas su savo paties interpretacijos įrašu; mokinių dalyvavimas renkantis repertuarą). Labiausiai viena nuo kitos nutolusios pozicijos „Pjesių, miniatiūrų ciklų analizė ir atlikimas“ (profesionalams – 8 pozicija, mėgėjams – 5). Polifonijos analizė ir polifoninių kūrinių atlikimas (profesionalams – 4 pozicija, mėgėjams – 10). Improvizacija profesionalų kategorijoje užima 11 poziciją, mėgėjų – 6. Stambios formos analizė ir atlikimas – profesionalams 7 pozicija, mėgėjams – 12. Komponavimas profesionalų kategorijoje užima 12 poziciją, mėgėjų – 17.

Sistemindami ir apibendrindami gautus duomenis, galime teigti, kad šiandieninėje vaikų muzikos mokykloje absoliuti dauguma moksleivių (97%) fortepijono specialybės mokosi tik savo malonumui ir savo ateities su šia profesija nesieja, tačiau yra ugdomi tais pačiais profesionalumo standartais kaip ir likusieji 3% mokinių. Analizuojant mokytojų anketinės apklausos rezultatus, matyti, kad vieningos fortepijono mokytojų nuomonės dėl ugdymo programų diferencijavimo nėra. Tačiau 40,6% respondentų pasisako už diferencijavimą, t.y. už nuostatų tobulinimą ar naujų kūrinių. Iš 59,4% neigiamų atsakymų variantų 18,8% mokytojų ugdymo programų diferencijavimas nėra aktualus, nes jau dirbama pagal diferencijuotas programas. 40,6% mokytojų ugdymo programų diferencijavimas nėra aktualus, nes mokytojas pats nusprendžia mokymo turinio ir proceso eigą.

Domėtasi ir mokinių nuomone – apklausti 90 fortepijono specialybės penktų – septintų klasių moksleiviai. Į klausimą „Ar teisinga visus vaikus fortepijono specialybės mokyti vienodai?“,

teigiamą atsakymo variantą pasirinko 33,3% mokinių, neigiamą – 66,7% (žr. 1 pav.). Atsakymų duomenys liudija, kad fortepijono skyriuose ugdymo turinio ir metodų diferencijavimo klausimas šiandien yra aktualus ir mokytojams, ir mokiniams.

1 pav. Mokinių požiūrio į fortepijono mokymo diferencijavimą grafinis vaizdavimas

Tolesnė tyrimo eiga parodė, kad tobulinant, keičiant fortepijono ugdymo programas diferencijuoti, t.y. atskirti profesionalų ir mėgėjų ugdymą būtų galima jau pradiniam grojimo fortepijono etape (per pirmus trejus metus). Paaiškėjo ir pianistinių igūdžių, būtinų profesionaliam ir mėgėjiškam pianisto ugdymui pasiskirstymas pagal svarbą, padėsiantis teisingai ir tiksliai pritaikyti ugdymo metodus vienai ar kiti ugdytinių kategorijai. Pianistinių igūdžių pagal svarbą tvarkos lentelėje skirtumai parodo, kad būsimas pianistas profesionalas ir muzikas mėgėjas turėtų įgyti profesionalius grojimo igūdžius, tačiau turi būti mokomas skirtingai. Siekiant pianistinių igūdžių formavimo, išaiškėjo metodų, mokymo priemonių prioritetai profesionalų ir mėgėjų kategorijose.

Išanalizavus anketinius duomenis, pažymėtina plati fortepijono mokytojų profesinė kompetencija – viena svarbiausių sąlygų įgyvendinant fortepijono mokymo nuostatų kaitos idėją vaikų muzikos mokykloje.

Literatūros sąrašas

1. Antanavičius J. Muzikos ugdymo sistemos reforma: viltys, klystkeliai, aklavietės. // Muzikos kultūros situacija nepriklausomoje Lietuvoje: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimai. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 1996.
2. Alekšnaitė – Bieliauskienė R. Mokymo skambinti fortepijonu metodikos ir jų taikymo muzikos mokykloje tendencijos: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimai // XXI amžiaus muzika ir teatras: paveldas ir prognozės. - Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2002
3. Azizbekova M. Fortepijono menas Vilniuje 1863- 1915. – Vilnius: VDA, 1998
4. Kryžauskienė R., Rudvalytė R. Lietuvos fortepijoninė kultūra. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2004
5. Lietuvos respublikos švietimo įstatymas. 16 straipsnis. Neformalusis vaikų švietimas. 2003
6. Piličiauskas A. Muzikos pedagogiką XXI amžiaus problemų erdvėje: mokslinės konferencijos pranešimai // Lietuvos muzikos akademija kelyje į Europos aukštojo mokslo erdvę. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2003.

Įkurkime mokyklos bibliotekoje fonoteką

Rasa Malikėnienė

Vilniaus Antakalnio vidurinė mokykla

20 a. antroje pusėje muziką yra lengvai prieinama plačioms masėms klausytojų. Išaugus įrašų industrijai muzikos galima klausytis beveik visur ir bet kada. Šiandien kaip populiariaja, taip ir klasikinė muziką gali džiaugtis kiekvienas. Tačiau dabartinis jaunimas vis rečiau lankosi klasikinės muzikos koncertuose. Pamokose mieliau klauso ir analizuoja populiariosios muzikos, o ne klasikos pavyzdžius. Tokia situacija susiklostė dėl daugybės veiksnių. Viena iš priežasčių yra didelis visuomenės užimtumas. Šeimose nyksta klasikinės muzikos koncertų lankymo tradicija. Didžiulė atsakomybė tenka televizijos ir radijo laidų programoms. Vis rečiau masinės informacijos laidos skiriamos rimtosios muzikos propagavimui ir populiarinimui. Pasirodančių laidų organizatoriai neretai balansuoja tarp tradicinių atlikėjų ir repertuaro, ir tarp novatoriškesnes programas pristatančių mažiau žinomų ir kartais abejotino lygio atlikėjų. Kitaip tariant, klausytojai turi platų klausomos muzikos pasirinkimą, tačiau jų skonis formuojasi esant didžiuliam reklamos spaudimui.

Vieną iš būdų, kaip patraukliomis formomis prie šios problemos sprendimo galėtų prisidėti mokykla, pabandyti pristatyti savo pranešime.

Vienas iš būdų formuoti įvairiapusišką mokinių muzikinį skonį yra pamokose juos supažindinti su įvairių stilių ir laikotarpių muzika. Bet patraukliomis mokiniams formomis organizuota popamokinė veikla yra daug veiksmingesnė. Juk mokiniai mieliau turimas žinias pritaiko praktikoje, nei tik kaupia naują informaciją, kuri jiems atrodo visai nereikalinga, sunkiai pritaikoma kasdieniniame gyvenime.

2002 metais Vilniaus Antakalnio vidurinės mokyklos bibliotekoje buvo įkurta fonoteką. Šis faktas gali atrodyti mažareikšmis muzikos mokyklų mokytojams. Juk muzikos mokyklų mes net negalime įsivaizduoti be fonotekų. Be to, kiekviena moderni biblioteką turi jas, kaip pavyzdžiui Martyno Mažvydo biblioteką Vilniuje. Tačiau bendraujant su įvairių Lietuvos miestų vidurinių

mokyklų bibliotekų vadovais, neteko girdėti apie vidurinėse mokyklose esančias fonotekas. Todėl norėčiau pristatyti fonotekos įkūrimo planavimo ir įgyvendinimo procesą, bei jos veiklos naudingumą vadovaujantis konkrečiais pavyzdžiais.

Fonotekos įkūrimo pagrindinis **tikslas** – ugdyti sąmoningus, kompetentingus, kūrybingus ir aktyviai, įvairiomis formomis dalyvaujančius muzikiniame gyvenime mokinius.

Uždaviniai:

- tobulinti mokinių mokymo ir mokymosi procesą;
- supažindinti mokinius su tikromis meno vertybėmis;
- turiningai užimti mokinių laisvalaikį;
- kaupti muzikos įrašus, mokomąją medžiagą, kuria mokiniai ir mokytojai galėtų pasinaudoti darbo procese.

Šie pakankamai abstraktūs ir neapibrėžti uždaviniai vėliau įgavo labai tikslias formas. Įkurta fonoteka ne tik palengvino ir patvairino muzikos dalyko mokymąsi ir mokymą, sudarė sąlygas mokiniams pritaikyti muzikines žinias ir gebėjimus praktiniame gyvenime, bet ir suteikė galimybę integruoti kitų dalykų mokymosi procesą į bendrą popamokinę veiklą, bei sudarė sąlygas mokinių profesiniam švietimui.

Pirmasis etapas – parengiamasis.

Fonotekos įkūrimui teko ruošti visus 2001-2002 mokslo metus. Reikėjo patalpų, tinkančių kaupiamos medžiagos saugojimui bei muzikos įrašų klausymui. Nutarta fonoteką įkurti mokyklos bibliotekoje, ten buvo klausymuisi tinkančios patalpos, aparatūra, vieta muzikos įrašams saugoti. Su bibliotekos darbuotojais aptartas fonotekos veiklos organizavimas, kuris nesujauktų bibliotekos įprastinio darbo ritmo (juk netinkamai organizuotas muzikos įrašų klausymas galėjo trukdyti bibliotekos skaityklės lankytojams). Fonotekos įrašų fondus pradėta kaupti pasitelkus visą mokyklos bendruomenę. Tam tikslui mokykloje organizuota akcija „Įkurkime mokyklos bibliotekoje fonoteką“. Joje dalyvavo visa mokyklos bendruomenė – mokiniai, mokytojai, jų šeimos. Akcijos metu surinkta apie 80 CD ir garso įrašų kasetių su įvairiais klasikinės muzikos įrašais. Buvo ieškoma ir rėmėjų. Taip mokyklos būsimai fonotekai daugiau kaip 30 CD padovanojo muzikos įrašų parduotuvė. Fonoteką paremti sutiko Lietuvos kamerinis orkestras, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kvartetas, Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

Antrasis etapas – įgyvendinimo.

„2002 spalio 3 dieną Vilniaus Antakalnio vidurinėje mokykloje atidaryta fonoteka. Mokiniai, turėdami „langus“ arba tiesiog dirbdami kompiuteriais bibliotekoje, nuo šiol galės mėgautis muzika.“ – tokia žinutė pasirodė „Dialogo“ laikraštyje 2002 spalį. Vienas iš fonotekos uždavinių – įtraukti moksleivius į fonotekos veiklą, o ne būti vien tik jos paslaugų vartotojais. Tad pirmaisiais darbo metais fonotekos fondus ir veiklą formavo patys mokiniai. Kad kiekvienas mokinytis ar mokytojas be vargo galėtų surasti jam reikiamą kompaktinį diską su konkrečios kūrinio įrašu reikėjo sudaryti kartoteką ir CD aprašus. Šios veiklos su malonumu ėmėsi mokyklos mokiniai. Jie susipažino su muzikos mokyklų, Martyno Mažvydo bibliotekos fonotekų darbu. Konsultavosi su jų darbuotojais. Labai didelės paramos ir gerų praktinių patarimų sulaukėme iš Nacionalinės Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokyklos fonotekos vedėjos Nelios Galiamovos. Ilgametės tradicijas turinčios mokyklos fonotekos darbuotojai mielai pasidalino visomis įrašų katalogavimo taisyklėmis bei papildė mokyklos naująją fonoteką įvairiais muzikos įrašais. Mokiniai abėcėlės

tvarka sugrupavo kompozitorius ir taip sudarė fonotekoje turimų CD kartoteką. Aprašė kiekvieno CD turinį atskirai.

Įkūrus mokykloje fonoteką, organizavus jos darbą, sudarius turimų įrašų katalogą buvo galima organizuoti ir kitą mokomąją veiklą. 2003-2004 m. m. didžiausias dėmesys skirtas pagalbai mokiniams, turintiems mokymosi spragų. Mokiniai, kurie sirgo, ar pamokose nepakankamai įsivaino pamokų medžiagą, fonotekoje galėjo papildomai ruošti muzikos pamokoms. Papildomos užduotys paruoštos ir mokiniams, turintiems didesnę mokymosi motyvaciją. Tokiu būdu buvo sudarytos diferencijuotos muzikos klausymo bei papildomos lavinančios užduotys, paaiškinimai prie jų, kuriais mokiniai, ruošdamiesi pamokoms, gali naudotis bibliotekoje. Atsiradus poreikiui muzikos įrašų klausyti ne mokykloje, kompaktinės plokštelės išduodamos ir į namus. Tačiau pagrindiniai mokomieji įrašai klausomi tik fonotekoje, taip visiems mokiniams garantuojamas papildomos medžiagos prieinamumas.

2005-2006 m. m., minint lietuvių dailininko, muziko, visuomenės veikėjo Mikalojaus Konstantino Čiurlionio 130-sias gimimo metines, fonoteką kartu su biblioteką, dalykų mokytojais, klasių auklėtojais visus metus organizavo įvairius renginius šiai datai paminėti. Štai kelių renginių trumpi pristatymai:

Paroda-praktikumai „M. K. Čiurlionis – langas į pasaulį“. Šio renginio metu 9-12 klasių mokiniai organizavo mokyklos bibliotekoje parodą, skirtą M. K. Čiurlioniui. Visos parodos ekspozicijos – mokinių parengti pristatymai, parodos gidai – mokytojai ir mokiniai. Aplanke M. K. Čiurlionio muziejų Kaune, V.I. M. K. Čiurlionio namus Vilniuje, susipažinę su informacija internetinėse svetainėse, mokiniai paruošė pristatymus: M. K. Čiurlionio biografija, Nacionalinė M. K. Čiurlionio menų mokykla, M. K. Čiurlionio pianistų ir vargonininkų konkursas, M. K. Čiurlionio kvartetas, M. K. Čiurlionio kūryba. Ruošiant šiuos pristatymus buvo renkama ekspozicijoms reikalinga medžiaga, mokiniai susipažino su įvairių profesijų specifika, pvz.: muziejininko, knygų restauratoriaus, parodų gido, informacinio centro darbuotojo, muzikos kolektyvo vadysininko darbu. V.I. M. K. Čiurlionio namai suteikė galimybę mokykloje eksponuoti aukščiausio lygio menininko dailės darbų reprodukcijas, kuriomis mokykloje galėjo net dvi savaites grožėtis Antakalnio rajono bendruomenė. M. K. Čiurlionio menų mokyklos ekspozicijoje buvo galima susipažinti su šios mokyklos tradicijomis, specialybėmis, susipažinti su muziko profesijos pasiruošimo specifika. Čia savo patirtimi pasidalino vidurinėje mokykloje besimokantys menų mokyklos buvę auklėtiniai. M. K. Čiurlionio pianistų ir vargonininkų konkurso ekspozicijoje pateiktos šio konkurso taisyklės. Parodos lankytojai lygino įvairių konkursų dalyviams keliamus reikalavimus, organizavimo principus... Visos parodos metu lankytojai galėjo pasižiūrėti įvairių dokumentinių filmų apie Čiurlionio gyvenimą ir kūrybą. Džiugu, kad parodą aplankė daugiau nei 900 lankytojų: 1-12 klasių mokiniai, mokytojai, Vilniaus Antakalnio rajono gyventojai. Gidai ekspoziciją pristatinėjo profesionaliai t. y. prisitaikydavo prie skirtingo amžiaus lankytojų poreikių.

Kitas bendras fonotekos ir bibliotekos renginys – viktorina „Atraskite knygoje Čiurlionį“. Čia 6-7 klasių mokiniai varžėsi ne tik savo žiniomis muzikos, dailės, istorijos ir literatūros srityse, bet ir mokėsi reikiamą informaciją surasti mokyklos bibliotekoje esančiose knygoje ar pasitelkę kompiuterius – interneto svetainėse. Viktorinoje mokiniai, dirbdami grupėmis, turėjo galimybę lavinti informacijos ieškojimo įgūdžius, įvairių sričių žinias pritaikyti praktikoje. Šis renginys neliko nepastebėtas ir pedagoginės spaudos. Pasirodė keli informaciniai straipsniai „Dialogo“ laikraštyje.

Be įvairių klasių auklėtojų ir dalykų mokytojų organizuotų išvykų, ekskursijų, pokalbių ir diskusijų vakarų, susijusių su Čiurlionio vardu, 2005-2006 m. m. mokykloje buvo surengta dar viena įdomi integruota 8-10 klasių mokinių dailės, muzikos ir chemijos darbų paroda „Darbai iš chemijos elementų pagal M. K. Čiurlionio dailės ir muzikos kūrinius“. Mokyklos mokiniai chemijos pamokose nagrinėdami įvairius cheminius elementus, bandė juos pažinti įvairiapusiškai, o kai kuriuos pritaikė kurdami darbelius. Pateikta tema ir darbo atlikimo sąlygos privertė juos integruoti muzikos, chemijos ir dailės žinias bei gebėjimus, pritaikyti juos kūrybinėje praktikoje.

Vadovaujantis pateikta informacija apie 2005-2006 m. m. fonotekos darbą, galima teigti, kad jie buvo išties kūrybingi ir turiningi. Ji apėmė visos mokyklos veiklą, sudarė sąlygas su mokykloje vykstančiais renginiais supažindinti rajono bendruomenę.

2006-2007 m. m. – aktyvus fonotekos fondų atnaujinimo ir papildymo laikotarpis. Esantys muzikos kūrinių įrašai (buvo sukaupta apie 200 kompaktinių plokštelių, garso, vaizdo kasečių), parengtos muzikos dalyko užduotys nebetenkino mokinių ir mokytojų poreikių. Nutarta fonotekos fondus papildyti 5-12 klasių mokinių rengtais projektiniais – mokomaisiais darbais. Mokiniai grupėse ar pavieniui galėjo pasirinkti juos dominančią temą ir parengti pristatymą. Mokytojai buvo tik konsultantai, kurie supažindino su projektų esminiais reikalavimais – tiksliai informacija, patraukli ir vaizdinga pristatymo forma (pvz., naudojant informacines technologijas), originalumas. Taip buvo skatinamas mokinių kūrybiškumas. Jie galėjo rinktis ne tik temą, bet ir jos analizės bei pristatymo formą. Visas projektų rengimo procesas buvo padalintas į kelis etapus: pasiruošimo, kelis rengimo (mokytojai konsultuodavo mokinius, patardavo, kokios informacijos trūksta ar kaip geriau pateikti turimus duomenis), pristatymo ir analizės. Mokyklos techninė bazė leido pamokose naudotis kompiuteriu, multimedia, grafoprojektoriumi, DVD grotuvu ir kt. aparatūra. Didžioji dalis pristatytų projektų pateisino lūkesčius. Parengti darbai atitiko keliamus reikalavimus. Juos galima naudoti muzikos pamokose ir organizuojant popamokinę veiklą. Manau, kad tikslingai organizuojant mokinių projektinę veiklą per kelis metus galima sukaupti nemažai naujingos ir vaizdingos medžiagos pamokoms. Šiam procesui prireiktų mažiau laiko sąnaudų, juk pedagogai tik konsultantai, o ne darbų vykdytojai. Be to, visi mokyklos mokiniai susipažintų su projektų rengimo reikalavimais.

2007-2008 m. m. fonotekos fondai ir toliau pildomi mokinių parengtais projektiniais darbais, padovanotais ar igytais garso ir vaizdo įrašais. Tačiau vienas iš pagrindinių šių metų uždavinių – sukurti eiliniam vartotojui patogią, saugią fonotekos duomenų bazę. Tokia duomenų bazė galėtų būti skelbiama mokyklos internetinėje svetainėje, o jos turinys bet kuriuo paros metu pasiekiamas visiems fonotekos vartotojams. Ši tikslą įgyvendinti padeda informacinių technologijų mokytojai. Organizuotas 11-12 klasių mokinių konkursas „Fonotekos duomenų bazė“ susilaukė didelio mokinių susidomėjimo. Konkurso dalyviai buvo supažindinti su fonotekos kartotekos sukauptų įrašų katalogavimo plonybėmis. Bibliotekos darbuotojai ir fonotekos lankytojai išsakė savo lūkesčius ir pageidavimus. Jau dabar turime parengtų duomenų bazių, kurios pristatytos vertinimo komisijai ir pirmiausiai bandomos praktikoje.

Apibendrinant 2002-2008 m. m. vidurinės mokyklos fonotekos veiklą galima daryti išvadą, kad jos paskirtis iš esmės skiriasi nuo muzikos mokyklų fonotekų. Vienas iš išskirtinių jos bruožų – mokinių aktyvus dalyvavimas fonotekos veikloje. Prisiminus muzikos mokyklų fonotekų darbą, kuris pirmiausiai orientuotas į muzikos įrašų klausymą, vidurinės mokyklos fonotekos veikla turėtų būti nukreipta į mokinių tikslingą muzikinio skonio formavimą, muzikinių žinių ir gebėjimų

pritaikymą kasdieniniame gyvenime, mokinių profesinį orientavimą. Ji turi operatyviai reaguoti į bendruomenės poreikius.

Ateityje numatoma fonotekos teikiamų paslaugų spektrą plėsti. Jau dabar jos fonduose yra kaupiami garso ir vaizdo įrašai, tiesiogiai nesusiję su muzikos dalyku; poezijos, įvairių užsienio kalbų klausymo ir kalbos užduotys... Fonoteką, kartu su biblioteką, turėtų tapti informaciniu mokinių ir mokytojų švietimo centru mokykloje. Tai gerai žinoma naujovė, kuri gali optimizuoti mokymo ir mokymosi procesą šiuolaikinės akademinės visuomenės gyvenime.

Atgal